

L'EXPRESSIÓ DE LA DATA EN CATALÀ A MALLORCA AL LLARG DE LA HISTÒRIA

Antoni I. Alomar i Canyelles*

Resumen al final del artículo.

The abstract can be found at the end of the article.

En la forma d'expressió de la data en català trobam diferències notables en l'ús de les preposicions entre el sistema general actual i els dels segles anteriors. La fórmula més freqüent en les fonts de Mallorca és la que exemplifica la data *al (o als) 25 de desembre 2008*. La més persistent al llarg dels segles, però, és la que exemplifica la data *al (o als) 25 desembre 2008*. Aquestes estructures són el resultat d'una evolució esdevinguda alhora en altres idiomes a partir d'una estructura inicial simplificada. Cal confirmar aquests resultats amb fonts documentals del País Valencià i del Principat de Catalunya.

Paraules clau: datació; català; Mallorca; segles XIII-XIX.

* Antoni I. Alomar i Canyelles, professor associat de la Universitat de les Illes Balears.

Data de recepció de l'article: 19.01.2009; data d'avaluació: 23.02.2009; data d'acceptació de la versió final: 3.03.2009.

Sumari

1. Introducció
2. Metodologia
3. Els sistemes de datació emprats al país
 - 3.1. Eres i sistemes romans
 - 3.2. Pere el Cerimoniós i la datació moderna
 - 3.3. El nom de la data
4. El sistema modern
 - 4.1. La funció sintàctica de l'expressió de la data i l'evolució de la seva estructura
 - 4.2. L'ordre dels elements de la data
 - 4.3. El nexa entre els elements de la data
 - 4.4. L'expressió del dia del mes
 - 4.5. L'expressió del mes
 - 4.6. L'expressió de l'any
5. Conclusions
6. Fonts del corpus
7. Bibliografia
8. Índex de taules i gràfics

1. Introducció

Aquest estudi parteix de la constatació de les diferències històriques en la manera d'expressar la data en català i dels dubtes que aquesta constatació ha desvetllat envers la genuïnitat del sistema actual i el seu origen. Aquests dubtes sorgeixen de l'observació de la coincidència entre alguns usos tradicionals catalans i les fórmules de datació d'altres cultures europees properes, com la italiana i la francesa, i de la constatació que en algun període aquests usos catalans han estat, si més no a Mallorca, els més freqüents.

Pel que fa a l'ús actual, els moderns llibres d'estil i de consulta lingüística tenen apartats dedicats a «L'expressió del temps» (Lacreu: 1990) o a «Les expressions temporals» (Mestres: 2007, 661-667), on s'inclouen indicacions sobre l'ús de les preposicions a les dates parcials. Les dates senceres, però, gairebé mai no es tracten sinó que la data només hi apareix implícita en els exemples de models de documents. Hi ha qualche excepció a aquesta regla, per exemple el *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona* («dia en xifres + *de* + mes en minúscula + *de(l)* + any en xifres i sense punt», § 7.2.6, 144) i el *Llibre d'estil de Vilaweb* (v.1.0) («Quan la data és sencera, mes i any van precedits

de la preposició 'de', però sense article. [*sic*] de març de 1999 [no pas 3 del març del 1999, ni 3 de març del 2004]», 28).

L'expressió de l'any dins la data va ser objecte d'atenció arran del canvi del mil·lenni, concretament l'ús de l'article davant la xifra de l'any. Alguns ens d'assessorament lingüístic analitzaren la qüestió i en donaren instruccions. Per exemple, el Gabinet Lingüístic de la Universitat Pompeu Fabra prescriví que «d'acord amb la tendència natural de la llengua, les datacions corresponents al tercer mil·lenni, inclòs l'any 2000, que fem constar al peu de qualsevol document s'han d'escriure sempre amb la partícula *del* davant de l'any (10 de gener del 2000). Dins d'un text, però, és igualment adequat utilitzar la forma plena de l'any davant d'aquest (...el 10 de gener de l'any 2000...)». La Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu, dependent de la Generalitat de Catalunya també hi intervingué.

En el moment del canvi de mil·lenni, sobre l'expressió de la data en català durant la història només hi havia els escrits de Joan Coromines i Antoni Rovira i Virgili que havien format part de la polèmica sobre la qüestió a l'exili (1946-1948) (Alamany: 1984). Aleshores, Josep Rúaix i Vinyet en el seu article «La fórmula de datació» (web de *Llengua Nacional*) exemplificà succintament l'evolució de la fórmula en català amb vint-i-dues cites de datacions de 1343 a 1918, algunes de procedents de la polèmica esmentada i d'altres de procedents de Josep M. Mestres (1987a i 1987b). Rúaix hi deia que la indicació de l'any precedida de la preposició *de* «havia triomfat perquè s'havia demostrat que era la més tradicional», amb una referència a la tradició que recorda la referència del Gabinet Lingüístic de la UPF a «la tendència natural de la llengua» com a argument a favor de l'escriptura de *del* davant la xifra de l'any; i que és semblant a la defensa de Joan Solà del sentit lingüístic popular actual pel que fa a aquest punt (articles al diari *Avui* del 30-12-1999 i 6-1-2000).

El treball més extens i elaborat sobre l'expressió de la data era l'esmentat de Mestres (1987a i 1987b). Aquest estudi s'acabava amb unes recomanacions metodològiques remarcables per al futur: completar l'estudi de la datació en català amb buidatges de documents del segle XV al XIX, per tal de veure si hi havia hagut l'evolució d'una estructura a una altra, cosa que ell suposava; si havien coexistit diferents estructures o si s'havien produït ambdós fenòmens. Aquest estudi s'hauria de dur a terme a diferents territoris de l'idioma («estudi dialectològic», en deia). Un altre objectiu que es fixava era datar la caiguda de la preposició *a* en l'estructura *a* + DIA; i la introducció de l'estructura *del* + ANY. Igualment proposava d'investigar el paper de la Cancelleria reial

en l'establiment del format de la data al segle XIV. Amb aquest treball, tot i haver-lo elaborat abans de conèixer l'estudi de Mestres, responem la majoria de les seves propostes, a partir de documentació de Mallorca que caldrà confirmar amb la procedent d'altres territoris, com ara el *Libre de Antiquitats de la Seu de València* (Martí: 1994).

2. Metodologia

Per a l'anàlisi de l'expressió de la data acceptam la distinció entre data parcial (sense l'any) i data sencera (dia / mes / any), i, en segon lloc, que la data sencera té fórmules extenses i formes curtes. Les formes curtes són el resultat de l'elisió de les referències a l'era cristiana (*l'any de la nativitat de, de nostre Senyor...*). No creiem, doncs, que hi hagi unes formes senceres completes amb les referències al mes i a l'any amb preposició, i unes formes senceres secundàries, incompletes, amb elisió de la preposició. Basam el nostre rebuig en l'observació de les dades, segons la qual no hi ha correspondència entre l'ús de les formes senceres sense preposició i texts que per les seves característiques imposen l'ús de mètodes d'abreviació.

Pel que fa a les fonts del nostre estudi, en contraposició als treballs esmentats de Coromines, Rovira i Virgili i Mestres, a més de la documentació medieval, tenim en compte la dels segles XVI, XVII i XVIII, i per contra no recollim la produïda després del parèntesi de la interrupció de l'ús continuat del català durant part del segle XIX, ni recollim la de les gramàtiques catalanes, atès que consideram que la represa de l'ús formal del català va estar contaminada pel model espanyol en la datació, com ja hi començaven a estar al principi del segle XIX els darrers testimonis d'ús formal català tradicional (tenguem en compte que quan comença la Renaixença no s'havia estroncat encara l'ús formal de català a determinats àmbits). Incorporam, doncs, dades dels documents on l'ús del català perviu, és a dir, no literaris, coincidents cronològicament amb la Renaixença. Val a dir que la documentació de Mestres complementa perfectament la nostra i creiem que abona la nostra tesi de la manca de continuïtat entre l'ús actual i el tradicional, estroncat a la segona meitat del s. XX, i aleshores ja interferit per tradicions alienes.

Pel que fa a la selecció de les dades, hem rebutjat les cites de dates quan es troben en trasllats de documents i no hi tenim garanties de distingir si la forma de la data que es recull correspon a l'original o a l'estil del copista, com sembla que s'esdevé en moltes de cites de l'arxiu parroquial de Santa Creu de Pal-

ma, per exemple; o en totes les cites del *Llibre d'Enterraments i obits del real convent de Sant Francesch de la ciutat de Mallorca*, segons el manuscrit de Ramon Calafat de 1786 (Oleza: 1925) i *el Llibre de Antiguatats de la iglesia del Real Convent de Sant Francesch de la ciutat de Mallorca*, d'un manuscrit també de Calafat, de 1785 (Oleza: 1926). Tampoc no hem tingut en compte fonts amb una gran abundància de dates d'una mateixa mà i amb el mateix format perquè la seva incorporació al corpus produiria un biaix en la interpretació a favor d'una estructura determinada. Per aquest mateix motiu, en el cas d'una font com el llibre de capbreu transcrit i publicat per Álvaro Santamaría (*Nueva Planta de gobierno de Mallorca. Enfiteusis y real cabrevación*, vegeu les referències de les fonts documentals), només hem quantificat una part de les dates.

Atesa l'heterogeneïtat de les dades fornides per les fonts, per tal de comparar els resultats els hem reduït a percentatges, tant del total de citacions com de les citacions d'un període determinat (s. XIII-XV, s. XVI-XVIII, s. XIX). Per tal de comprovar la congruència dels resultats amb alguna dada comprovable, hem associat els canvis al segle XIX en l'estructura de l'expressió de la data amb la influència de la castellanització, per la creació de l'estat-nació espanyol en territori català i el resultat ha estat congruent amb les dades manejades i, per tant, abona les conclusions.

Les fonts són les que apareixen en la relació de l'apèndix. D'aquestes fonts hem extret 1.489 cites de dates. A continuació hem creat una taula de càlcul amb els següents títols per a les columnes:

A: *a* – B: *los/l's* – C: DIA – D: *dies* – E: *de* – F: *mes de* – G: MES – H: *de* – I: *l'* – J: *any* – K: ANY – L: Any de la citació – M: Font – N: pàg.

Tot seguit hem introduït en cada registre els trets de cada citació, mitjançant una X quan el tret era present i amb la forma de la variant quan existia. Així, hem entrat les variants *Sots a*, *Sots*, *En* a la columna A; *dia*, *l*, *lo*, *el* a la columna B; *Primer*, *Segon*, *Darrer* a la columna C; *Dia* a la columna D; *del*, *En*, *En lo* a la columna E; *en*, *a* a la columna H; *any de*, *anno Domini* a la columna J. Posteriorment, l'eina de filtre estàndard ens ha permet quantificar el nombre de cites que complien la condició de tenir uns trets determinats. Hem introduït també l'any de la citació i la referència de la font, la qual cosa ens ha permès determinar les dates inicial i final d'aparició de cada construcció.

Després del processament d'aquestes dades, un cop començada l'etapa d'anàlisi i de redacció, hem tingut en compte noves cites de dates procedents d'altres fonts, però no les hem incorporades a la quantificació.

3. Els sistemes de datació emprats al país

3.1. Eres i sistemes romans

La data és la indicació del dia o any en què s'ha esdevingut o s'ha d'esdevenir quelcom, en què s'ha fet alguna cosa, etc. L'any es compta segons una era, en el nostre cas la que comença amb el naixement de Jesucrist o era cristiana i segons un calendari o sistema de divisió del temps per anys, mesos i dies. A l'època de l'emperador Constantí la data comença a ésser un element imprescindible per a la validesa dels decrets imperials i les cartes de concessió de privilegis.

Dionís el Petit, devers l'any 527, complint l'encàrrec del papa Hormisdès d'establir un procediment per a determinar el dia de Pasqua, prengué el naixement de Jesucrist com a punt de referència en el compte dels anys i el situà a l'any 753 de la fundació de Roma. Aquesta era, però, es començà a implantar sobretot amb el renaixement carolingi.

En el concili celebrat a Tarragona l'any 1180, promogut per Alfons el Cast, l'arquebisbe Berenguer establí com a obligatòria la referència a l'era cristiana a les dates, mitjançant l'expressió *Anno Domini*. Aquesta era aleshores a Catalunya començava el dia de l'Encarnació, segons el sistema florentí. El canvi d'any s'hi feia el 25 de març que venia després del Nadal, i el dia del mes s'expressava a través de les calendes, els idus i les nones romanes. Coincident amb l'any de l'Encarnació, a Catalunya s'emprava l'any del regnat dels reis francs, el qual també fou prohibit per l'esmentat concili de Tarragona de 1180.

- [1] a. «Data [III] idus iunii, anno IIII, regnante Karolo glorioso rege» (Tolosa, 11 juny 844, Capitular de Carles el Calb; J. M. Font Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. I, 1969, doc. 2)

Als documents pontificis la referència temporal també era la coronació de l'emperador, per exemple en un paper del papà Romà al bisbe de Girona (897).

- [2] a. «[+Dat . . .] idus octubrias per manum stephani no[m]enculat[oris] [s(an)c(t)ae] s[e]dis apos[t]olica[e] imp(erante) d(om)n(o) [sic] n(ostro) p[ri]ss(imo) p(er)p(etuo) a[ugusto] lamberto] [a deo coronat]o magno imp(eratore) anno sexto et p[(ost)c(onsulatus) eius anno . . .]» (any 897; Teresa Noël i Montserrat Tudela, «Les butlles pontificies en paper de Catalunya», *Auriga* 46, hivern 2007, 6)

Al Principat, des del segle v i fins a la conquesta franca s'havia emprat l'era hispànica sola, que se seguí usant esporàdicament quan s'implantà l'era cris-

tiana. Per tant, en un període determinat a Catalunya s'empraren alhora tres eres. L'era hispànica situava l'any 1 al nostre 38 dC i s'introduïa amb les fórmules *Era millesima*, o *era de* (vegeu les citacions [12] a. i [12] b.).

- [3] a. «Incipiunt donationes de Valentia et de termino, facte a domino Jacobo rege Aragonum sub Era millesima CC^a LXXV^a, anno M. CC. XXX. Septimo». (1257, *Llibre del Repartiment del Regne de València*, vol. 1, foli 1)
- b. «Data Gerunde IV° nonas martii era millesima CC.LXX nona» (1270, *Libre de franqueses*, cod. 43, Girona, *Los judíos*, I, 208)

A les Balears i al sud del País Valencià durant la dominació bizantina degué usar-se l'era de la creació del món, emprada als primers segles del cristianisme (*ab origine mundi*). Segons aquesta era, l'any començava l'1 de setembre i el naixement de Jesús s'havia esdevingut l'any 5509. Després de la conquesta musulmana, però, se seguí l'Hègira, anomenada *compte de moros* en un document de Jaume I, en el qual l'era cristiana s'anomena *calendari de cristians*.

- [4] a. «Feta en lo mes de Jumet Alahir, segons compte de moros, en lany de 648, conjunt lo dit calendari en lo mes de agost en lany 1250 segons kalendar de christians» (1250, carta de Jaume I als moriscs de la Vall d'Uixó; Arxiu de la Batlia General de València, llibre 1r del Reial Patrimoni, foli 229, pàgina 2)

A més dels sistemes de calendari esmentats, l'Església n'emprava encara un altre que es basava en la indicció, un període de 15 anys separats per un dia, que s'afegia al compte. La indicció es començà a usar al 356 sota l'emperador Constantí, i fins a l'emperador Licini I era formada només per cinc anys. Segons el dia del començament del compte, hi havia la *indictio graeca*, el 14 de setembre, emprada fins al 1087 a les butlles papals i als documents imperials fins al 832; la *indictio caesarea* o de Beda, que començava el 24 de setembre, la qual s'emprà a l'imperi carolingi, a Catalunya, doncs, en lloc de la *indictio romana*; la *indictio senensis*, que començava el 8 de setembre, i la *indictio romana*, que començava el 25 de desembre o l'1 de gener, perquè el papa sant Gregori establí que el primer cicle indiccional començàs l'1 de gener 313. La datació amb la indicció solia completar-se amb l'expressió de l'any del regnat del papa o de l'emperador, comptant des de la data de llur coronació o consagració.

- [5] a. «scriptum per ma(um) [sic] notari et reg(ionari)i et scrini[arii].s(an)c(t)ae rom(anae) eccl(es)iae in mense ianuario et indict[ione] quartadecima» (971; butlla de Joan XII dirigida als arquebisbes i bisbes de les Gàl·lies,

que decreta, a precés del comte Borrell de Barcelona-Osona, que els drets metropolitans de la Seu de Tarragona passin a la seu d'Osona; Teresa Noèl i Montserrat Tudela, «Les butlles pontifícies en paper de Catalunya», *Auriga* 46, hivern 2007, 7)

La referència als anys de regnat la trobam emprada també per alguns reis del país, com són Pere el Cerimoniós i Ferran el Catòlic.

- [6] a. «Datum Barchinone sub nostro sigillo pendentii II nov.a.a nat.Dni.MCCCLXXXVI regnique nostri quinquagesimo primo. Rex P(etrus)». (1386; Pere el Cerimoniós; donació de la castellania del castell de Bellver; *Cartoixa*, 150)
- b. «Datum in civitate Cesarauguste, die XX mensis augusti anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo decimo octavo, regnorumque nostrorum, videlicet nostre regine Castelle, Legionis, Granate et cetera, anno quinto decimo; Navarre quarto; Aragonum vero utriusque Sicilie, Hierusalem et aliorum tercio; regis vero omnium tercio» (1518; Garcia Edo, Vicent, «El Libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)», *Boletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, 1999, 393-395)

En català trobam emprada la *indicció* en el *Llibre de Saviesa*, atribuït a Jaume I, però fora del *Vocabulari de la Llengua Catalana Medieval* de Lluís Faraudo de Saint-Germain, els principals diccionaris històrics o no recullen el mot, com és el cas del *Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana* de Joan Coromines, o si el recullen, com el *Diccionari Català-Valencià-Balear*, no en donen cap citació.

- [7] a. «En l ayn, ço es a saber, de la nativitat de nostre senyor Jesuchrist M.CC.XC en la terça indicció del diluns .XXJ. dia en Agost, passada la mitja nit, vinent lo dimarts .XXII, dies d aquell mes» (*Libre de saviesa I*, §309)
- b. «dimecres en Febrer a .XXIIIJ. dies, .IIIIJ^a. indicció en la .IIII^a. hora de la nit següent lo dijous .XV. dies d aquell matex mes» (*Libre de saviesa I*, §311).
- c. «Dimecres a XXX dies en Juliol, en la .V^a. indicció en la .IJ^a. hora de la nit, següent lo derrer dijous de aquell matex mes» (*Libre de saviesa I*, §312)
- d. «en l ayn de la Incarnació M.CC.XC.III. en la VJ^a. indicció, en lo digmenge .VJ. dies en Juliol, en la quarta hora del dia» (*Libre de saviesa I*, §313)

- e. «Diumenge a .XXX. dies en Mag, la .VIIJ^a. indicio, passada la mija nit, per .I. hora, vinent lo diluns .XXX. dies de aquell matex mes» (*Llibre de saviesa I*, §314)
- f. «Si alcuna de les parts mostrara cartes o instruments alguns en judici per ço que vuylle provar sa entencio e l'altra part no demanara translat d'elles, vos manat lo li dar de guisa que no li donen el translat lo calender, ni ls ans de la Encarnacio, ni la indicio...» (*Obra dels alcaits e dels Jutges Tit. XXIIus*, lex tercia)
- g. «per a trobar quant tenim d'indictió lo any present 1598, fas d'esta manera. Mil donen 10 d'indictió, cinc-cents donen 5. Cinc i deu són 15. Fora noranta, donen també 8 d'indictió. Ajusta tres són onze. I així la indictió de l'any present 1598 serà 11. [...] Notaràs també la primera lletra de la dictió que serveix per lo mes que voldràs en quin ordre i número està en lo abecedari. Com ara, A és primera, B segons, C tercera, i així de les altres.» (1598, *Manuale sacramentorum iussu illustrissimi domini Ioannis Vich & Manrique episcopi Maioricensis*, Mallorca, 1601; Seguí, 1994, 83)

3.2. Pere el Cerimoniós i la datació moderna

Al nostre país, des del 1351, l'any de l'Encarnació fou substituït per l'any de la nativitat, que començava primer el 25 de desembre i després l'1 de gener. El canvi fou conseqüència d'un decret de Pere el Cerimoniós datat a Perpinyà el 16 de desembre de 1350 i referendat per les Corts celebrades en aquesta mateixa ciutat el primer trimestre de l'any 1351. (*Constitucions de Catalunya*, llibre IV, títol XV «De fe, autoritat, e chalendari de cartas»). Amb aquest decret, el 25 de desembre de 1349 es convertí en el 25 de desembre de 1350.

- [8]
- a. «... fos aytal orde observat sobre l calenar, ço es assaber, que l ayn en la nativitat de nostre senyor començas. E lexades nonas, idus e calendes...» (Finke: 1908, III, XLIX)
 - b. «Cascun any se mudas lo calenar lo dia de la Incarnacio. Empero... per la gran devocio que havien en aquell dia de la Sancta Nativitat... per nostre edicte ordenam... fos aytal orde observat sobre el calenar... que l any en la Nativitat de nostre Senyor començas.» (Furs de València, ed. Pastor, València 1547, fur 3, de Not., f. 215, 1; recollit per Lluís Faraudo de Saint-Germain, *Vocabulari*)

A la crònica del rei Pere, escrita basant-se en la documentació de l'arxiu de la Cancelleria, es pot veure que quan es fa referència a un fet esdevingut abans del canvi d'era es conserva l'era de l'Encarnació del document font.

- [9] a. «nasquem en Balaguer a cinc dies de setembre de l'any de la Incarnació de Nostre Senyor mil e tres-cents denou» (1375, Pere el Cerimoniós referint-se a la data del naixement propi; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 48)

El dia primer de l'any s'anomenava primer *aninou* i després *ninou* (<(DIES) ANNI NOVI) (Bruguera: 2008, 52-53). Tant a la Crònica de Jaume I com a la del Cerimoniós es referia a l'1 de gener.

- [9] a. «E en l'altra dia de Ninou, entrada de janer, nós anam assetjar Múrcia»
b. (Jaume I, *Llibre dels feits*, 434.1).
«lo primer dia de gener, qui és appellat Ninou» (1383; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 277)

Aninou també s'anomenava *cap d'any*.

- [10] a. «Dilluns I. Ffo la ffeſta de Cap d any appellada Ninou.» (1392, gener; *Manual de Novells ardots*)

El 1407 el governador general de Mallorca manà a tots els batlles, jurats i consellers de les viles que per tal de solemnitzar la festa de l'Estendard, celebrada el dia 31 de desembre, mitjançant l'assistència de tothom qui hi volgués assistir, les eleccions de jurats que efectuaven l'endemà, el dia de la festa anomenada en el document «de ninou», des d'aquell moment es fessin el dia de Sant Joan Evangelista (el 27 de desembre) (Alomar-Rosselló 1990, 257). A mitjan segle xv se seguia emprant el mot (ADM, MSL/324, f.33v, 1444) i també al s. xvii (Arxiu de la Societat Arqueològica Lul·liana, A(M).-15, *Cerimonial* 1575-1657, f. 115V, document de 1613). Jaume de Villanueva, però, parlant de Mallorca afirmà, equivocant-se, que «siempre se decia el dia 1º de enero dia primero del año, y en lemosin *ninou* o *dia de ninou*.» (*Viaje*, XXII, 249).

Abans del canvi de l'era a la de la nativitat manat per Pere el Cerimoniós, a Mallorca ja es troba emprat algunes vegades. Per exemple, en els pergamins de la Cartoixa de Valldemossa apareix de manera absoluta des de l'any 1300, amb un sol document anterior datat amb aquest sistema (1299).

- [11] a. «III id. mart. (13 de març) a. a nat. Dni. MCCXC octavo» (1299; *Cartoixa*, doc. 26)

- b. «VIII id. mart. a. a nat. Dni. MCCC» (1300; *Cartoixa*, doc. 77)
- c. «Fet fo a XV a Nathivitate del mes de mag anno Domini MCCCXXXIII» (1334; Miralles: 2006, doc. 26, 208)

De vegades es fa referència a dues eres en un mateix document. En els exemples següents es pot veure que a cada document la primera data es dona segons l'era hispànica, introduïda amb l'expressió «era de», i la segona segons la de l'Encarnació (hi ha 38 anys de diferència, doncs).

- [12] a. «Feta carta en Alacant, disapte XV dies anatz del mes de noembre, en era de mill e CCC e VIII ans, vel anno Christi Incarnationis MCCLXX» (1270; Miralles: 2006, doc. 23, 112)
- b. «Feta carta en Alacant dissapte XXIII dies anats del mes d'octubre era de mil e CCC e IX anys vel anno Christi incarnationis MCCLXXI» (1271; *Cartoixa*, doc. 57)

El document del Cerimoniós d'implantació del nou sistema és també el primer que estableix al nostre país l'estructura que havien de tenir les dates segons el sistema actual i per tant implicà l'abandó del sistema romà atès que manava que fossin «[...] foragitats idus, nonas e chalendas, continuant los locs e nombre de dies, e lo nom del mes e l'any [...]». Abans de l'ordre de substitució de Pere el Cerimoniós, a la Cancelleria ja s'havia començat a introduir el nou sistema, combinant-lo amb el mètode romà de calendes, idus i nones.

- [13] a. «foren mudades les letres sots kalanar de idus septembris qui és a XIII de setembre en l'any de MCCCXL primo» (1341; *La reintegració*, II, §11, 17)

El febrer de l'any 1351 ja trobam emprada pel rei Pere la nova era de la nativitat en documents relacionats amb Mallorca.

- [14] a. «a XXI de febrer en l'any de la nativitat de nostre senyor MCCCLI (1351) (*La reintegració*, II, §452, 412)

Tant l'any de l'Encarnació com la referència al dia prenent com a referència les calendes, els idus i les nones se seguí emprant en les butlles i altres documents pontificis fins l'1 de gener de 1908, que el papa Lleó XIII manà que els anys es comptassin des de la nativitat i els dies amb el sistema modern.

- [15] a. «Datum Lugduni per manum magistri Martini, Sancte Romane Ecclesie vicecamerarii V kal. Iul. indictione sexta a. dominice incarnationis MCCXLVIII, pont. domini Innocentii IV a. V.» (1248; Innocenci IV

pren sota la protecció de la Seu Apostòlica el convent de Santa Margalida de la ciutat de Mallorca, *Cartoixa*, doc. 25)

- b. «Dat Avignione in palatio apostolico a.a nat.Dni.MCCCI indictione IX, XIV nov.pont Benedicti XIII a.VIII.» (document signat pel camarlenc de Bonifaci IX, *Cartoixa*, doc. 154)

Atesa la importància del papat, que el poder civil començà a emprar un sistema de datació propi s'ha d'interpretar com una expressió, o si més no, una voluntat, d'autonomia, així com s'ha considerat que l'abandó de la referència als regnats dels reis francs a Catalunya és un indicatiu de l'emancipació dels comtes de Barcelona i de Catalunya.

A l'Església catalana, l'arquebisbe de Tarragona Sanxo López de Ayerbe el 24 d'abril de 1355 manà emprar l'any de la nativitat i també que es datàs pels dies del mes afegint-hi el dia de la setmana (Ramon - Fuentes, 1987).

Els sistemes curials de datar els documents no eren seguits, però, per la majoria de la població, la qual situava els esdeveniments en el temps, sense referència als anys, mitjançant les festes del calendari litúrgic, relacionat amb el cicle agrícola, i les festes locals. En contexts on la religió era més important, com els convents de clausura, es combinaven els dos sistemes sense que la repetició fos redundant.

- [16] a. «Data Maylorques l'endema de sent Luch en l'any de mil CCC.III» (1303, Dalmau Sagarriga, lloctinent reial; *Los judíos*, I, 209)
- b. «dimecres a XVI d'agost lo s'endemá de madona Santa Maria» (1368) (*Islas Baleares*, V, 157)
- c. «a XXVIII de maig, vigilia de Cincojema en lany M.CCC.XI» (1311, epitafi de Jaume II de Mallorca, Seu de Mallorca, *Historia*, II, 591)
- d. «vuy que comptam 18 de octubre, dia de S. Luc, any 1519» (*Santa Elisabet*, 163)
- e. «a tres de maig die de sancta creu any de la nativitat de nostre senyor jesucrist Mil sinc cents e hun» (*Santa Elisabet*, 121) (1501)

També en l'àmbit popular, a Mallorca s'emprava, a més a més, una altra era, que començava amb la Conquesta de Jaume I (31 de desembre de 1229). En aquest cas fins i tot es podia dur el compte dels anys gràcies a la referència que s'hi feia al sermó anual de la festa de l'Estendard des del segle XIII, a la ciutat de Mallorca.

«respondió puntualment los años que avia conforme cada año lo diçen en el sermón del Estandarte» (1645, testimoni de Joan Capó en un procés inquisitorial; Ramon Rosselló Vaquer, *La bandera, l'escut* (II), 27.)

Amb la minva d'influència de l'Església i amb el procés d'assimilació a Espanya, aquest sermó perdé importància. N'ha restat, però, la divisió popular de la història del país en dos períodes: el *temps dels Moros* i l'actual, que començà el 1229 amb la conquesta catalana.

3.3. El nom de la data

El nom primer de la data en català és *calendari* i variants (*calendar* i les semicultes *calenar* i *canelar*), i s'emprà des del segle XIII al XVI.

- [17] a. «Feta en lo mes de Jümet Alahir, segons compte de moros, en lany de 648, conjunt lo dit calendari en lo mes de agost en lany 1250 segons kalendar de christians.» (carta de Jaume I als moriscs de la Vall d'Uixó; Arxiu de la Batlia General de València, llibre 1r del Reial Patrimoni, foli 229, pàgina 2)
- b. «Aquell qui per lo calendari de la carta del seu prestech se mostrara haver prestat primer» (*Llibre del Consolat de Mar* c.34, citat pel DCVB)
- c. «un jorn, mijant juy (juny), el kalenar de 1276, noveles vengren...» (Bernat Desclot, *Crònica*, §67, III, 16.7, citat pel DCVB)
- d. «E si per ventura alcunes mercaderies o coses que fossen toltas a alguns Sarrayns de la terra del dit Miralmomeni, après lo Kalendar d'aquesta pau eren trovades en alguns locs de nostra terra [...]» (1285; Antoni de Capmany, *Memo.*, IV, 10; citat pel DCVB)
- e. «los dos notaris axí mateix, los quals davant lo senyor rei faeren cartes públiques e escriviren la nit aquells e·l canelar» (referència a l'acta de la concepció de Jaume I; Ramon Muntaner, *Crònica*)
- f. «foren mudades les letres sots kalanar de idus septembris qui és a XIII de setembre en l'any de MCCCXL primo» (1341; *La reintegració*, II, §11, 17)
- g. «que li sia fet albara fins al calendar de la jornada damunt dita» (1393; *Manual de Novells Ardits*, I, 37, citat pel DCVB)
- h. «Ell presenta vna scriptura, que dona al secretari, fent-hi posar son calendari de continent» (1518; *Somni de J. Joan*, citat pel DCVB)

- i. «Si alcuna de les parts mostrara cartes o instruments alguns en judici per ço que vuylle provar sa entencio e l'altra part no demanara translat d'elles, vos manat lo li dar de guisa que no li donen el translat lo calender, ni l'ans de la Encarnacio, ni la indicio...» (*Obra dels alcaïts e dels Jutges Tit. XXIIus, lex tertia; recollit per Lluís Faraudo de Saint-Germain, Vocabulari*)
- j. «... que sia aquesta pau a terme de deu anys solars per lo calendar d'aquesta Carta...» (Antoni de Capmany [editor], *Col·lecció diplomàtica XXVII; recollit per Lluís Faraudo de Saint-Germain, Vocabulari*)
- k. «... fos aytal orde observat sobre l'calenar, ço es assaber, que l'ayn en la nativitat de nostre senyor començas. E lexades nonas, idus e calendes...» (Finke: 1908, III, XLIX)
- l. «Cascun any se mudas lo calenar lo dia de la Incarnacio. Empero... per la gran devocio que havien en aquell dia de la Sancta Nativitat... per nostre edicte ordenam... fos aytal orde observat sobre el calenar... que l'any en la Nativitat de nostre Senyor començas.» (Furs de València, ed. Pastor, València 1547, fur 3, de Not., f. 215, 1; recollit per Lluís Faraudo de Saint-Germain, *Vocabulari*)

De les romanalles de l'ús del llatí en les fórmules de datació tenim el participi *data* que s'arribà a lexicalitzar amb el valor actual i, segons Joan Coromines (1980-1991, III, 23b), «predominà des del s. xv i es generalitzà cap al xvi». Al nostre corpus, però, amb aquest significat només hem trobat l'ús de *calendari*.

- [18] a. «Datum en la Ciutat de Malorches diyous a xxiii d'agost en l'any de gracia de M ccc xxx» (1330; *Documenta*, doc. 137)
- b. «Data en Mallorca VII° kalendas octobris anno domini M°CCC°X°LIII» (1343; *La reintegració*, II, §122, 112)

També apareix la forma popular *dada* i el seu plural, no documentades, però, a Mallorca (1325-1328, 1329, 1404, *DCVB S.V.*; 1380 i 1442, *Revue des Langues Romanes*, XLIX, 286).

Restringit el significat del mot *calendari*, s'anomenà amb l'arabisme *almanac* el catàleg amb la divisió de l'any en mesos, setmanes i dies.

- [19] a. «E comensa almanach e taules al mig jorn de la dita ciutat e per mort del dit senyor mestre Pere entreuinent romas no complit.» (Pere Gilbert,

Tractat d'Astrologia o Ciencia de les steles; ed. J. M. Millàs, *Las tablas astronómicas del rey Don Pedro el Ceremonioso*, Madrid, 1962, cap. I, 124)

- b. «Nos vos enviam ... unes hores d arena et un almanach de tres anys» (1390; *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* II, 205)

4. El sistema modern

4.1. La funció sintàctica de l'expressió de la data i l'evolució de la seva estructura

Jaume Solà anomena dates «els locatius temporals que defineixen un interval per referència a un punt del calendari o a una situació» i precisa que «es tracta de punts de referència independents de la parla i del discurs» (Jaume Solà, 2895). Com a locatius temporals, les dates són díctics que apareixen dins el text com a complements circumstancials dependents d'un verb, no subcategoritzats, fora del text, com a part del formulisme, dependent d'un verb o no i sovint després d'un topònim.

Per la seva estructura, les dates són locatius temporals juxtaposats o encadenats (Rodríguez Sellés, 1997), formats per un SP que en conté un altre que al seu torn en conté un altre. Cadascun d'aquests sintagmes es refereix a un interval de temps i els intervals són el dia, el mes i l'any, aquest de vegades amb referència a l'era. La data pot incloure, a més a més, el dia de la setmana, l'hora o la part del dia, i la identificació del dia segons el santoral cristià o el calendari litúrgic o prenent aquesta identificació com a referència (per exemple, *la vespra de Sant Joan, l'endemà de Santa Anna*). Tots aquests SP, com veurem, poder ésser buits, és a dir, sense preposició.

La data pot dependre de gairebé qualsevol verb. Com a element d'un document, serveix per situar-ne la creació o aprovació en el temps, cosa important en el cas de les normes amb caràcter no retroactiu, i aleshores l'expressió de la data arriba a tenir una fórmula pròpia i a no dependre de cap verb. El verb semànticament pot expressar l'acció executada mitjançant el document, confirmada amb la signatura o les signatures, o l'acció d'escriptura del text. La data aleshores forma part d'una construcció absoluta de participi amb *dat*, *escrit*, *fet*, *donat*, *publicat*, *emanat*, *quitat*, etc. La simplificació d'aquesta construcció amb la pèrdua del participi esdevingué general.

- [20] a. «Escrita de nostra mà lo sendemà de Santa Anna, l'any mil e tres-cents quaranta-tres» (1375; carta de Jaume III; *Cerimoniós*, 125)

- b. «Dat en Mallorques a xxxi-de janer MDL» (1550; *Mostassaf*)
- c. «Data en Mallorca VII° kalendas octobris anno domini M°CCC°X°LIII» (1343; *La reintegració*, II, §122, 112)
- d. «Dat en Mallorques a V de juny any MDLXVIII» (1568) (*Exposició*; doc. 24)
- e. «Dats lo primer de juny MCCCCXI» (1411; *Cartoixa*)
- f. «dat en Mallorques, a tres del mes de juny, any MCCCCLXXXIII» (1483; *La pintura*, 200)
- g. «Datum en la Ciutat de Malorches diyous a xxiii d agost en l any de gracia de M ccc xxx» (1330; *Documenta*, doc. 137)
- h. «Scripta en Mallorca a xiiii dies del mes de maig del any de nostre Senyor M ccc xl ix» (1349; *Documenta*, doc. 258)

Podem trobar també un adjectiu participial complementat amb un locatiu temporal.

- [21] a. «mitgensant letra de sa altesa emanada a-xxi-de agost del any present mill cccclxxxi» (1481; *Mostassaf*)

Si la data es refereix al dia d'elaboració i signatura del document, pot començar amb l'adverbi de temps *vui* com a díctic, amb la data com a complement, sola o amb el dia de la setmana.

- [22] a. «fet vuy als 5 Maig 1664» (1664; *Del Puig*, 337)
- b. «vuy que contam XXVI del mes de nohembre» (1414; *Del Puig*, 65 n.43)
- c. «vuy que es dijous a vii de juliol any 1547» (1547; *Santa Elisabet*, 1767)

Si l'acció del verb se situa en el passat o en el futur i en relació amb una altra acció o amb un altre díctic temporal, la data pot complementar els noms temporals: *endemà*, *sendemà* o el nom d'un dia de la setmana.

Si l'acció se situa en el passat, respecte del moment de la lectura del document, no del de la redacció, la data pot ser un adjunt temporal del verb intransitiu *ésser* emprat en tercera persona del singular del pretèrit perfet (*fó*, *fon*, *fonc*, *fou*), amb elisió del subjecte, que no és més que l'acció esdevinguda. Aquest verb, però, generalment es troba elidit i l'estructura que en resulta conflueix amb la fórmula procedent de l'elisió del verb *ésser*.

- [23] a. «Fo a XX de jener MD e sis» (1506; *La pintura*, 230)
- b. «fonc a VIII de juny any 1535» (*Islas*, V, 173)
- c. «fon a iii de huctubre any Md e dotze» (1512; *Santa Elisabet*, 148)
- d. «fas vos albar scrit de mà mia. Fo a vint y dos de abril any 1508» (1508; *Santa Elisabet*, 151)
- e. «Al dissabte seguent qui fo a XI de juliol» (1328; *La pintura*, 43)

El complement d'un adverbí de temps o d'un nom temporal pot ésser una oració de relatiu temporal explicativa amb antecedent de caràcter díctic i també amb el verb *ésser* amb el qual concorda la data.

- [24] a. «vuy que es dijous a vii de juliol any 1547» (*Santa Elisabet*, 1767)
- b. «Lo endemá que era diumenge segon de Octubre» (1598; *Cronicón*, 343)
- c. «Al dissabte seguent qui fo a XI de juliol» (1328; *La pintura*, 43)

L'adjunt temporal pot complementar el verb *fer*, sovint en una oració passiva, en aquest cas amb el document com a subjecte pacient, de vegades elidit o representat per *la qual cosa*.

- [25] a. «fo fet cuatuor idus de dezembre en lany de MCCLXXIX» (1279; *Islas*, V, 180)
- b. «la qual cosa fonch feta diluns a XVII del mes de maig l'any ·MCCCCLXXX·quatre» (1484; *Mostassaf*)
- c. «fas lo present de mia mà, a XXI de janer, any 1498» (1498; *La pintura*, 204)
- d. «fas lo present, diumanja fou a XXIII de uctubre, any dit» (1524; *La pintura*, 208). Hi és palès l'error de puntuació; seria millor «fas lo present diumanja, fou [...]».

Quan una oració de relatiu temporal explicativa té com a antecedent un nom temporal, el mot *dia* o un adverbí de temps, el verb d'aquesta oració pot ésser *comptar* i aquest verb pot tenir com a CD l'expressió del dia del mes i de l'any com a CD. En aquest cas hi ha concordança temporal del temps del verb amb el referent del díctic i el subjecte és el d'una oració passiva reflexa, és a dir impersonal, o bé els pronoms *nosaltres* i *bom*. No és una estructura gaire freqüent (25 citacions al nostre corpus), perquè no és la més senzilla, però es troba documentada en tots els períodes (1359-1797).

- [26] a. «El mateix dia ... que contavem el 3 de Juny 1624» (*Cronicón*, 460)
- b. «vuy dijous que contam XV del mes de juliol de la nativitat de Nostre Senyor Jesuchrist mil y siscents y deu» (1610; *Exposición*; doc. 28)
- c. «dichmanja vespra, que om comtave XVI *die junii anno predicto*» (1359; *Cort*, II, 254)
- d. «diluns que contavem cinch de juliol fins a XXIII de marx inclusivament» (1490; *Islas*, V, 169)
- e. «Dissabte, que's comptava XXIII del mes de maig any mil quatrecents cinquanta sinch» (1455; *Mostassaf*, 313)

Algun cop, el verb *comptar* té com a complement només l'any; això, però, només ho hem trobat documentat fora de Mallorca i en un estil cancelleresc més tost poc planer.

- [27] a. «lo vintè dia del dit mes de setembre en què es comptava lo propdit any mil e tres-cents cinquanta-cinc» (1383; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 231)

De vegades el verb *comptar* esdevé intransitiu i el seu complement s'introdueix amb la preposició *a*. Aquest canvi procedeix de la gramaticalització de l'expressió *a* + DIA, fruit de la seva gran freqüència.

- [28] a. «digmenge, qe hom comtava a XI del dit mes (1358; *Cort*, II, 245)
- b. «diluns que hom coptava ha XVIII dal mes d'agost, anno a Nathivitate Domini MCC°LVIII°» (1359; *Cort*, II, 267)
- c. «Divenres que hom comptava a sinch del mes de fabrer lany de la Nativitat de nostre Senyor M.CCC.LXXXIII°» (138,4 dietari del notari Salzet; *Viage*, 221)

Equivalent a l'ús del verb *comptar* amb la data com a argument, tenim l'ús del verb *haver* com a transitiu, amb el valor, doncs, de 'tenir' i l'expressió dia/mes/any com a CD. En els exemples que ho documenten, el verb es troba dins una oració de relatiu que complementa el mot *vui*. Paral·lelament s'emprava el mateix verb *haver* en una construcció absoluta de participi com a complement del nom *dies*. L'elisió del participi d'aquesta construcció és l'origen de la construcció *a* + DIA + *dies* + *de* + MES

- [29] a. «vuy que avem xxii del mes de huctubre» (1525; *Del Puig*, 71)

- b. «vuy qui avem xv del mes debril» (1525; *Del Puig*, 72)
- c. «Scrita en Mallorca a xiiii dies hauts del mes de maig del any de nostre Senyor M ccc xl ix» (1349; *Documenta*, doc. 257)

L'elisió del participi esmentada és semblant a la dels participis *anats* i *correguts*, la qual també té com a resultat l'estructura DIA + *dies*.

- [30] a. «la damunt dita carta original de les franquees de Malorques VII dies anats d'agost en l'ayn de nostre Senyor mil e CCXLVIII segons que s'en-seguex feem transladar.» (1248; Miralles: 2006, 117)
- b. «Dimecres a XVIII dies del mes de desembre del ayn de nostre Senyor MCCCXLII» (*La reintegració*, II, § 36, 40)

De vegades, però, s'elideix *dies* i resta *anats*.

- [31] a. «Fet fo a V anatz del mes de abril anno Domini MCCCXXXV» (1335; Miralles: 2006, doc. 27, 210).

La data pot començar també amb la locució preposicional *sots calendari de / sots calenar de / en lo calendar*, on el substantiu *calendari*, amb aquesta forma o amb les variants, significa 'data'.

- [32] a. «foren mudades les letres sots kalanar de idus septembris qui és a XIII de setembre en l'any de MCCCXL primo» (1341; *La reintegració*, II, §11, 17)
- b. «sots chalendari de decima septima die septembris del any damunt dit ... per carta que fonch feyta en Benaguazir, sots chalendari de prima die januarii anno a Nativitate Domini millesimo tricentesimo septuagesimo primo ... Feyt fou açò en los llochs y dies y anys sobredits» (1380; Arxiu del Regne de València. Reial Audiència. Processos de Madrid. Llettra B, núm. 99. Còpia autoritzada de 1550; Universitat Jaume I, Arxiu Virtual Jaume I, Documents d'època medieval relatius a la Corona d'Aragó: <http://www.jaumeprimer.uji.es/>)

4.2. L'ordre dels elements de la data

Al segle XIII trobam pocs documents en català i per tant pocs testimonis de la manera de datar-los en aquest idioma. A més a més, en totes les datacions en català que tenim se segueix el sistema romà, per la qual cosa algunes són en llatí o s'hi barreja el llatí amb el català. El tret més característic, però, és que

s'hi veu una gran varietat d'expressions, per manca de tradició. L'ordre dels elements és el del llatí: primer la referència a les calendes, els idus o les nones, després la referència al mes i finalment la referència a l'any. No analitzarem però les variacions en aquest sistema, perquè el nostre estudi és l'expressió moderna; en donarem sols testimonis, sobretot atès que els reculls de citacions esmentats no en proporcionen cap en català o d'híbrida.

- [33] a. «fo fet cuatuor idus de dezembre en lany de MCCLXXXIX» (1279; *Islas*, V, 180)
- b. «A las iduas de agost 1347» (1347; *Santa Creu*, doc. 189)
- c. «en les chalendes de Juliol, en layn de nostre Senyor Mil. CCXXXII» (1269; *Documents*, §18, 47)
«III kalendas de gener, anno Domini MCXLVIII» (Tortosa, 1272; *Documents*, §19, 51)

Sobre el mètode de datar modern, el tret primer és l'ordre dels elements, que en català ha estat sempre el mateix que el romà, l'esmentat de dia/mes/any, i que és el que consta en la important primera reglamentació del Cerimoniós i en els formularis dels manuals de notaria de Mallorca i altres models.

- [34] a. «continuant los locs e nombre de dies, e lo nom del mes e l'any» (1352; Pere el Cerimoniós)
- b. «Ací apar en quina manera se deuen fer los albarans.
- Yo tal donzel he rabut contans de vos senyer en tal de Arta C L, dic cent liures, e són per rata de major quantitat de cens degut per ocasió de aquelles xx L me feu tots anys en la festa de Nadal per la vostra possessió la qual quantitat reb sens perjuy de la execusió e perquè és axí enxitat sots lo present scrit de mà mie fo a viiii de dezembre any i són.. C L.» (ARM, Còdex 21, *Llibre de la Confraria de Sant Jordi*, f. 137, s. XIII-XV)
- c. «Assi jau Pau de Olesa, prevere lo qual passa desta vida tal jorn a tant de tal mes e any. La ànima del qual repos en pau. Amen» (1442; Instruccions sobre el text d'una làpida sepulcral de Pau de Olesa, 1442, octubre, 29, Ciutat de Mallorca; *Cartoixa*).
- d. «Vuy que contam als t. de t. mes., y aña» (1797; *La llengua*, 127)
- e. «als t. de t. mes y aña circa ett.» (1797; *La llengua*, 130)
- f. «vui que conta els t. de t. mes y aña» (1797; *La llengua*, 130)

Algunes vegades, que cal esmentar encara que siguin molt poques, es troba un altre ordre amb la referència a l'any en primer lloc, sembla que com a procediment de focalització, i la referència al mes sovint sense preposició.

- [35] a. «en lany de MCCC á XX.III dias juliol» (1300, epitafi a l'església de Sant Francesc, Palma; *Historia*, II, 1075)
- b. «en lo any 1663 als 27 abril» (1744; *Cartoixa*)
- c. «En l'ay MCCCLVIII, diluns, a IIII de marths (1359; *Cort*, II, 250)
- d. «passá deste vide en layn mil CCCCXXXX á X de juliol» (1440; *Islas*, V, 155)
- e. «En l'any MCCCCIII digmenge vers IIII hores de la nit a XIII de octubre fo en 1403 (1403; *Islas* V, 153)
- f. «lo any 1661, als 17 de juliol» (1661; *Santa Elisabet*, 251)
- g. «Dit any 1757, a 27 desembre» (1757; *Impressor*, 50; molt freqüent en aquesta font)
- h. «feu lo convent 1700 als 28 febrer» (1700; *Cartoixa*)
- i. «En lo any 1442 als 19 octubre» (1744; *Cartoixa*)

En el nostre corpus només apareix una citació amb el mes en la primera posició.

- [36] a. «Palma y Abril 22 de 1763» (1763; *Castellitx*, 173)

En espanyol trobam una estructura com aquesta, però cap de les espanyoles semblants no es troba en català.

- [37] a. «de Madrid y de Agosto, 4, 1596» (1596; BSAL 28, 46)
- b. «de Madrid y de Octubre, 6, 1596» (1596; BSAL 28, 47)
- c. «De Madrid y de Agosto 29 de 1600» (1600; BSAL 28, 49)
- d. «La Real y Mayo 5 de 1791» (1791; BSAL 28, 54)
- e. «Mallorca y Abril 7 de 1724» (1724; BSAL 29, 717)
- f. «Palma y Junio 13 de 1792» (1792; *Consolat*, doc. XX, 225)

En canvi, l'ús de la preposició *de* davant la població de la citació [37]a. es troba alguna vegada també en català: «De Barcelona, a x de maig 1555» (1555; *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana* 29, 469).

L'estructura bàsica de l'expressió de la data és, doncs, la que representa el següent esquema, on entre parèntesis s'indiquen els elements prescindibles, sense cap limitació en el nombre d'elements elidits i en el qual només cal tenir en compte que en l'expressió de l'any introduïda per preposició sempre trobam *l'any* i no *any*:

[_{SN} (DIA DE LA SETMANA) / _{Sadv} Adv {{{_{SP/(SP buit)} (*a(ls)*) DIA (*dies*) [_{SP/(SP buit)} (*de*) MES]}} [_{SP/(SP buit)} (*de/en*) (*l'*)(*any*) ANY]]}]

En l'esquema es mostra que l'estructura de la data és el resultat de l'aplicació de la recursivitat indirecta, en què un complement té un modificador. També podem observar que és el resultat de l'aplicació d'un ordre jeràrquic. De tot el conjunt de tots els dies dels mesos identificats cadascun amb un mateix numeral, hom n'identifica un classificant-lo *en relació amb* el conjunt de què forma part, és a dir, un mes determinat, i tot seguit hom identifica el grup «dia relacionat amb un mes», tot classificant-lo amb l'any al qual pertany el mes esmentat. Semànticament, la limitació de l'abast de cada unitat es fa com en el cas dels adjectius classificatoris amb una funció temporal.

La data té, doncs, com ja hem dit, una estructura de temporal encadenat, amb un ordre d'interval de menys inclusiu a més inclusiu. Ara bé, hi ha una diferència amb els exemples de temporals encadenats que esmenta Jaume Solà (2002: 2909) (*Va venir a les vuit del vespre de dilluns passat*) i és que si hom incorpora l'element menys inclusiu, és a dir l'hora, ja no ocupa la primera posició, com hem vist.

4.3. El nexce entre els elements de la data

Segons Jaume Solà (2002: 2912), actualment en l'estructura dels temporals encadenats, cada element s'enllaça amb el precedent amb la preposició *de* i la presència d'aquesta preposició «fa caure la preposició feble que altrament acompanyaria el modificador». La preposició hi és imprescindible atès que és l'element que determina el caràcter temporal del sintagma. Això fa que, quan, sovint, cau la preposició, hàgim de parlar de sintagma preposicional buit, malgrat tot. La relació permanent entre els constituents de la data, on cada subconstituent especifica l'anterior, fa que no arribi a desaparèixer mai la preposició, encara que el seu ús arribi a ser minoritari, que la preposició aparegui quan s'altera l'ordre tradicional dels elements i que vagi ser possible la introducció del sistema espanyol de doble preposició. D'altra banda, el fet que els punts de referència de la data, situats en el calendari, siguin independents de

la parla i del discurs té com a conseqüència l'evolució de l'estructura de la data en els diferents idiomes, tant en els nexes entre els subconstituents com en l'ordre, i que l'expressió de la relació entre els constituents mitjançant preposicions es pugui indicar a través de l'ordre.

4.4. L'expressió del dia del mes

Els elements que formen la data pròpiament dita són dos: el dia del mes i l'any. El dia del mes és representat per un numeral cardinal aplicat a un nombre natural d'una sèrie limitada, variable segons el mes, i els SP o SN en aposició que introdueixen un domini (el mes, l'any) per classificar el primer numeral. L'element amb el nom del mes fa referència a una subdivisió de l'any, així com el nombre de l'any introdueix un nou domini. El primer membre designa una unitat, el dia, d'un conjunt, el mes; i el dia, identificat d'aquesta manera dins el conjunt dels mesos, s'identifica amb un any dins el conjunt de tots els anys. Hom no es refereix a un dia com un element d'un mes i després a aquest mes com a element d'un any sinó a un dia identificat pel mes de què forma part. I el dia, identificat així, es distingeix dels altres dies identificats de la mateixa manera fent referència a l'any al qual pertany. Això es pot comprovar en el fet que quan el díctic temporal incorpora l'hora, aquesta no es troba mai entre el dia del mes i el mes sinó entre el mes i l'any o darrere l'any, entre el dia de la setmana i la data.

- [38] a. «En lany MCCCCIII, digmenge, vers iiij horas de la nit, a xiiij de Octubre» (1403; *Cronicón*, 147)
- b. «Data en Mallorca lo segon dia del mes de mayg prop hora de vespres l'any MCCCXL sis» (1346; *La reintegració*, II, §310, 279)
- c. «a 11 de setembre circa quatre horas de nit del any 1621» (*Virreies de Mallorca*, 82)
- d. «Dijous a VI de Desembre any MCCCCIII a hora de completas» (dietari del notari Salzet; *Cronicón*, 204)
- e. «Dilluns a xij de vuytubri a hora de mige nit del any m.ccc.xl.ix» (*Cronicón*, 106)
- f. «Diluns a XIII de Fabrer del dit any hora molt tarda de la nit» (1408; dietari del notari Salzet; *Cronicón*, 205)
- g. «Diluns a XXII de Janer any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCIII, hora de vespres» (*Cronicón*, 202)

- h. «Dijous a tretze del mes de Octubre del any de la natiuitat de Jesuchrist salvador nostre 1541 M.D. xxxxj a las tres fins en quatre horas» (*Libre de la benaventurada vinguda; Cronicón*, 314)
- i. «A 13 Janer 1638 circa una hora a pasar de matinada» (*Cronicón*, 461)
- j. «A 1 Desembre 1642, circa una hora despres de mitx dia» (*Cronicón*, 463)
- k. «Als 22 dias del mes de Abril 1638 en sa [ser] una hora de dia» (*Noticiaris*, 82)
«dimecres, a XXIII de juliol, any MCCCCLXXVII, a hora de vespres» (1477; *Consolat*; doc. II)

La col·locació d'una oració de relatiu explicativa darrere la data també mostra la data com una unitat al voltant del numeral del dia del mes.

- [39] a. «A 24 de Agost de 1612, qui era divendres, a 4 horas de nit» (*Cronicón*, 455)

El fet que en alguns contextes es documenti un estalvi de la referència a l'any mitjançant l'ús de l'adjectiu *proppassat* també mostra que el mes s'identifica a través de la referència a l'any.

- [40] a. «sots a XXV del noembre proppassat» (1558; *Exposició*; doc. 20Bis)
b. «sots a 14 de noembra prop passat» (1623; *Del Puig*, 220)
c. «Dimarts a 19 de Janer prop passat» (1479; *Cronicón*, 213)
d. «de 26 Noembre propassat» (1666; *Artà*, p. 305)

L'estalvi de la transcripció de l'any també es documenta amb les expressions *any dessús dit* i *any dit* en el context adequat.

- [41] a. «Fou a XXVI de julliol, any desusdit» (1501) (*La pintura*, 206)
b. «fas lo present, diumanja fou a XXIII de octubre, any dit» (1524) (*La pintura*, 208)

També es podia estalviar alhora la referència al mes i a l'any amb les expressions *del dit*, *dit* i *dels corrents*.

- [42] a. «Al 16 del dit [setembre 1666]» (*Cronicón*, 468)
b. «A 20 dels corrents» (1706; *Mut*)
c. «Als 13 dit (desembre 1828)» (*La llengua*, 321)

En altres casos es complementa la referència a l'any amb l'adjectiu *present*, o l'expressió *damunt dit*, sobrerres.

- [43] a. «a XII de setembre, any MCCCCX present» (1410) (*La pintura*, 115)
 b. «1444 divendres a xi-del mes de setembre any mil·CCCC·quarantaquatre demunt dit» (*Mostassaf*)
 c. «lo 18 de juliol el present any MDLXXXVIII» (1588) (*Consolat*, III)

Davant l'expressió del dia del mes trobam sobretot la preposició *a*. L'ús d'aquesta preposició és l'element més constant en el nostre corpus, juntament amb els elements fonamentals de l'expressió de la data (dia del mes + any) i el seu ordre (dia/mes/any). La preposició *a* amb aquest ús, amb l'article determinat contracte o no, és la més freqüent, doncs, atès que apareix en el 71,2% de les citacions, mentre que *sots a* apareix només en el 5,58% (només hi ha dues citacions de *sots* tot sol). La distribució cronològica de l'ús de la preposició *a* tota sola és la següent: apareix a tots els períodes, per bé que amb una proporció variable i descendent —al s. XIX atribuïble a la interferència de l'espanyol—, i es troba al 91,6% de les citacions de l'edat mitjana; al 44,32% de les de l'edat moderna, i al 31,45% de les del s. XIX. Les dades de freqüència i distribució, sense comparar els percentatges perquè no n'hi ha dades, concorden amb les continentals. L'ús es considera tan general que algun especialista en llenguatge administratiu ha afirmat que n'acceptaria la restauració (Duarte: 1980, 106).

Hem esmentar també l'ús, per bé que ínfim, de la preposició *en* en la mateixa posició, només amb una citació (*Castellitx*, 1748), que confirma les dades de Josep M. Mestres. Apareix, però, moltes de vegades a la *Crònica* de Pere el Cerimoniós, segurament com a opció estilística amb el numeral ordinal.

- [44] a. «en lo sisè dia del mes de setembre del dit any mil e tres-cents seixantatres» (1383; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 262)

Al s. XVIII, recullen l'ús de *en* els gramàtics Carles Ros (1764, 343), amb article (*en el*), i Josep Ullastra (1743-62, 20), segons Mestres.

L'ús de la preposició simple *sots* procedeix de la simplificació de l'expressió *sots calendari de* i del canvi de la preposició *de*, possiblement per influència del fet que l'expressió llatina *anno* en ablatiu es pot traduir en català amb diferents preposicions.

- [45] a. «sots dimarts a 21 de Maig, any 1521» (1522, *Santa Elisabet*)
 «sots a 18 de maig 1446» (1514; *Nueva Planta*, II, 799)

Pel que fa a la locució *sots a*, deu procedir de la locució *sots calendari de* ‘en data’. Contra la relació entre aquestes dues locucions tenim alguns fets, però, com ara que aquesta altra locució apareix documentada per primer cop a Mallorca prou tard, el 1461, i que només en tinguem 2 citacions del s. xv, 18 del s. xvi (descomptant les 60 d’una sola font d’un llibre de capbreu de l’any 1514) i 5 del s. xvii (la darrera al 1644). Aquesta escassetat fa que el DCVB no la reculli amb valor temporal. Davant d’això tenim el fet que trobam *sots* sol, davant el dia del mes i, un cop, davant el nom del dia de la setmana.

- [46] a. «Lo original del devall scrit capítol és en lo libre extraordinari de la casa del any MCCCCLXXVIII·sots·xxvii de desembre» (?; *Mostassaf*)
- b. «Fet en la Ciutat de Mallorca sots el XXI d’octubre de l’any de la nat. del Senyor MDLXXXVII» (1587; *Cartoixa*)
- c. «sots 8 de desembre MDCXV» (1615; *Cartoixa*)
- d. «sots dimarts a 21 de Maig, any 1521» (1521; *Santa Elisabet*, 164)

No és probable, en canvi, que aquest ús de *sots* procedesqui del valor locatiu espacial de l’expressió *sots nostre segell* emprada entre un complement de lloc i la data i d’ús molt escadusser, per bé que influent. Tampoc no deu tenir relació amb la posició on es posava la data, al final del text.

- [47] a. «Dada en Barchinona sots nostre segell segret a IX dies de juliol en l’any de MCCC°XLIII» (1343) (*La reintegració*, II, §106, p. 96)
- b. «Dada en València sots nostre, etc. \dissapte/ a XXVII dies de setembre en l’any MCCCXLIII» (1343) (*La reintegració*, II, §124, p. 113)

La preposició *a* forma un sintagma amb un numeral cardinal i el mot *dia* o *jorn*, en singular o en plural. El sintagma apareix al nostre corpus primer sense article determinat, és a dir, davant un SN escrit (*a 25 dies*). A mitjan segle XIV comencen a elidir-se els mots *dia* i *dies* (*a 25*) i a mitjan segle xvii comença a sovintejar el numeral substantivat amb article determinat en plural (*als 25*). Com veurem, el canvi pot procedir de l’elisió del participi en les expressions *a + DIA + dies + passats/baiïts/anats*.

L’expressió de la data amb la paraula *dia* al començament, seguida per un numeral substantivat en aposició —*dia + DIA + MES* (*Dia 3 gener*) o *dia + DIA + de + MES* (*Dia 3 de gener*)—, es troba per primer cop l’any 1626 al nostre corpus i n’hi ha 208 citacions fins al 1867, amb una distribució cronològica regular (als s. xvii-xvii aquesta estructura representa el 18% de les citacions; al

s. XIX, el 49%). Es tracta del que hom ha anomenat un SP buit (amb la preposició elidida), atès que només la preposició dóna el valor temporal al sintagma.

[48] a. «Dia 17 setembre 1626» (*Ciudad*, III, 209)

En l'expressió del dia del mes, hi veiem un ús dels numerals com a nucli d'un SN perquè són substantius designadors de nombres naturals i no indiquen el nombre de les unitats designades pel SN ni, per tant, complementen el nucli (*el dos*, *el pavelló dos*, *el dia trenta-u*, *el segle XX*). En aquest cas podem veure que els SN amb un numeral com a nucli poden situar-se en aposició restrictiva o especificativa a un nom (*dia*) i que aleshores el numeral és invariable (*la porta dos*). Si el numeral apareix a l'esquerra del nucli nominal n'és l'especificador i assenyalava l'extensió del conjunt designat pel nucli (*a 31 dies*, *als 31 dies*). (Brucart-Rigau: 2000, vol. 2, p. 1525-1527, S 8.2.1).

El mot *dia* pot aparèixer en l'expressió de la data en aposició als adverbis de temps, als noms temporals *endemà*, *sendemà* i als noms dels dies de la setmana. En aquest cas, *dia* és complementat amb la referència al dia del mes i a l'any i el conjunt forma un SN temporal o amb valor locatiu temporal. Aleshores el numeral nominalitzat també està en aposició explicativa a *dia* (*Dijous*, *dia vint-i-u de desembre*). Aquest ús, però, l'hem quantificat conjuntament amb el de *dia* al principi absolut de l'expressió.

Una altra estructura és *al dia* + DIA i pot tenir l'origen en l'ús del numeral com a ordinal. Al nostre corpus, només hi ha 19 citacions d'aquesta combinació (amb les grafies i formes *al*, *el*, *a lo*), fora dels casos en què apareixen els ordinals *primer*, *segon* i *darrer*, als quals naturalment no els correspon més que l'article en singular (*al primer dia*, *al segon dia*, *al darrer dia*) i que de vegades esdevenen substantius en perdre el nucli *dia* (*al primer*).

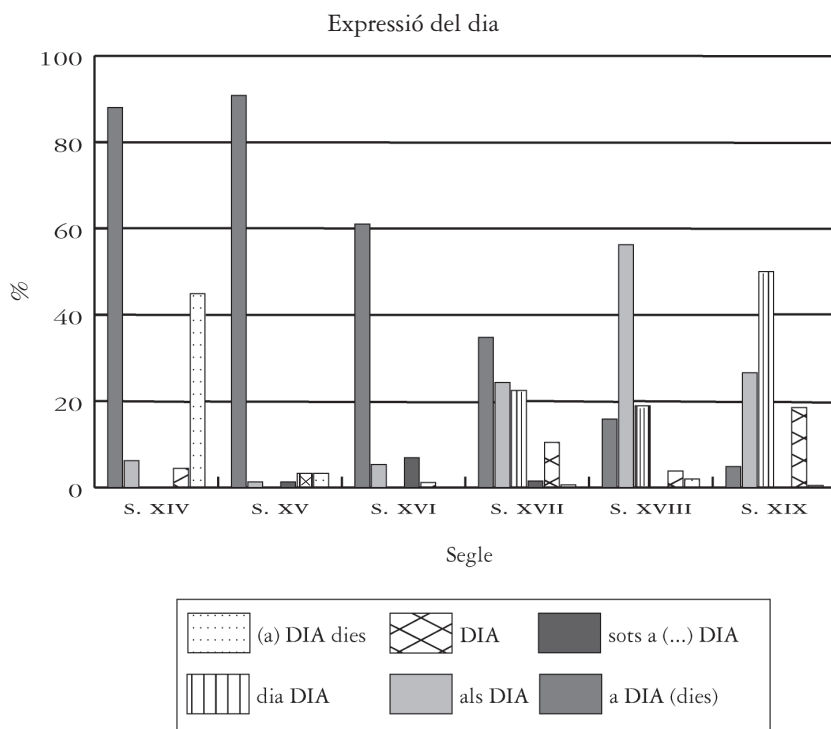
[49] a. «al primer de febrer 1659» (*Santa Creu*, II, doc. 1014)

Recordem que darrere la locució *sots calendari de* trobam l'ordinal i en llatí («prima die», «decima septima die»). Sobta el canvi d'idioma, perquè l'ablatiu de la part llatina correspon a un SP català i va darrere la preposició catalana *de*.

En el cas de l'ús de l'article *el* en *el dia* + DIA, només en tenim 5 citacions i molt disperses (1372, 1588, 1774 -2-, 1778).

[50] a. «El dia 11 janer 1774» (1777; *Impressor*, 79)

Pel que fa a l'expressió *al dia* + DIA, encara en tenim més poques citacions, 3, i és discutible que la vocal de «el» hi representi la de l'article i no la de la contracció *al*.

TAULA 1. Expressió del dia. Percentatge d'ús de cada fórmula en cada període

Segle	<i>a</i> DIA (<i>dies</i>)	<i>als</i> DIA	<i>dia</i> DIA	<i>sots a</i> (...) DIA	DIA	(<i>a</i>) DIA <i>dies</i>
XIV	88	6,22	0	0	4,44	44,88
XV	90,84	1,3	0	1,3	3,26	3,26
XVI	61	5,34	0	6,87	1,14	0
XVII	34,76	24,3	22,46	1,53	10,46	0,6
XVIII	15,85	56,26	18,92	0	3,83	2
XIX	4,83	26,61	50	0	18,54	0,5

La construcció també documentada *els dies* + DIA (*els dies* 25) s'ha d'interpretar segurament com una mala grafia en comptes d'*als dies*, atès que les seves 14 citacions es reparteixen concentrades en tres fonts, una de les quals recull una única citació mentre que les altres es troben repartides en la mateixa proporció a les altres dues fonts i al voltant d'unes mateixes dates, a més a més, coincidents amb el període d'ús de la construcció *als dies*.

En l'estructura *als dies* + DIA, també trobam el numeral invariable com a designador d'un nombre natural en aposició a *dies*. En singular l'expressió seria *al dia u*, on podem veure l'ús d'*u* en comptes d'*un* o de *primer*.

Apareix també al corpus un nombre petitíssim de vegades aquesta construcció amb el mot *dia* elidit i el numeral convertit en nucli: *el* + DIA (*el 25*) (1624, 1688, 1689).

Una darrera estructura que cal comentar és la formada per DIA + *dies*, que només apareix complementada per les locucions *a l'entrada de* + MES (6 *dies a l'entrada de març*) i *a l'eixida de* + MES, i documentada només tres vegades (1279, 1288, 1343). És una estructura que deu procedir de l'elisió del participi *anats*, *haiuts* o *passats* en l'expressió (*a*) + DIA + *dies* + *anats* (3 *dies anats*).

- [51] a. «Dada a Leyda XII dies anats de març en l'ayn de nostre Senyor M.CC.LXX.» (Jaume I, 1274; *Los judíos*, II, doc. 7, p. 207).
- b. «Dada a Perpinya XXIX jorns anats de maig en l'ayn de nostre Senyor M.CCLXXX quatre» (Jaume II de Mallorca; *Los judíos*, II, doc. 11, p. 210).
- c. «Scrita en Mallorca a xiiii dies hauts del mes de maig del any de nostre Senyor M ccc xl ix» (1349) (*Documenta*, doc. 257)

En altres fonts, trobam l'expressió *en què corria* com a complement del nom d'una festa i amb el sintagma referit a l'any en funció de subjecte. Els verbs *córrer* i *anar* tenen importants trets semàntics en comú.

- [52] a. «lo dia de Pasqua en què corria l'any de l'Encarnació de Nostre Senyor Déu mil e tres-cents vint-e-vuit» (1375; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 47)

Pel que fa a l'adjectiu participial *anats* en l'ús que recollim, ja hem dit que pot ser l'origen del plural que pren el nom *dia* en les expressions exemplificades en *als 27 dies* o *sots a 27 dies*.

- [53] a. «En Malorcha a ix dies del mes de Agost del any de nostre Senyor mcccxl ix» (*Cronicón*, 100)

El dia del mes podia identificar-se amb un numeral ordinal seguit de la paraula *dia* que determina. Aquest ús a Mallorca només es troba documentat amb els ordinals *primer*, *segon* i amb l'adjectiu semànticament relacionat *darrer*. Fora de Mallorca trobam molt emprat el numeral ordinal, tant en la data sencera com en la parcial, a la *Crònica* de Pere el Cerimoniós, que té estructura de die-

tari i fou escrita des del 1375 la primera part i des del 1383 la segona. Aquesta diferència d'ús fa que puguem pensar que en el cas de la seva aparició en l'obra del Cerimoniós és el resultat d'una voluntat d'estil de la Cancelleria, com en altres casos ja esmentats.

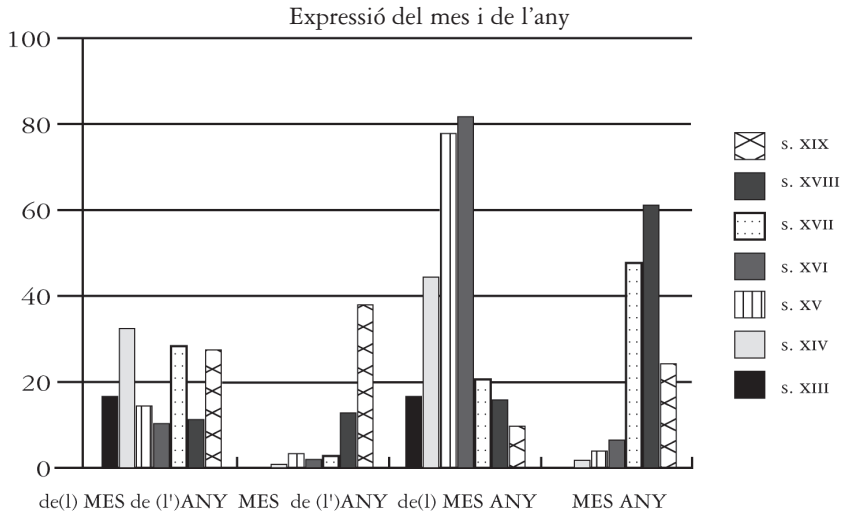
- [54] a. «en lo vint-e-quatrè dia d'octubre de l'any de Nostre Senyor mil e tres-cents vint-e-set» (1375; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 50)
- b. «per lletres nostres dades en lo dit castell de Càller, el vint-e-tresè dia del dit mes de gener de l'any de la Nativitat de Nostre Senyor mil e tres-cents cinquanta-cinc» (1383; Cerimoniós, 230)

4.5. L'expressió del mes

Passant a l'expressió del dia del mes i a la seva relació amb el mes, cal tenir en compte que els dies dels mesos són representats per unes sèries de nombres naturals, cadascun dels quals es representa mitjançant un numeral cardinal emprat en funció de nom. La pertinença del nombre natural a la sèrie que constitueix cada mes s'expressa amb un complement format per un SP amb la preposició *de* complementada pel nom *mes*, el qual és complementat alhora per un altre SP constituït també per la preposició *de* i el nom del mes: *a* + DIA + *del mes de* + MES (*a 25 del mes de desembre*). Alguna vegada s'empra, però, la preposició *dins* en comptes de *de*.

- [55] a. «en Exàtiva XV dies dins febrer de l'any de MCCLXXXVI» (1276; *Documents*, §20, p. 56)
- b. «Dit any 1780, dins el mes de febrer» (*Impressor*, 88)

Però la construcció simplificada sense el sintagma *del mes* (*a 25 de desembre*) es troba més documentada en el nostre corpus (85,5%) que no la sencera. El sintagma format per la preposició i el nom del mes també perdé la preposició, canvi que es documenta a mitjan segle XIV (*a 25 desembre*). L'ús del nom del mes sense preposició no ha estat, però, majoritari, per bé que sí prou freqüent (38,34%). La taula 2 mostra l'evolució de l'estructura del sintagma del mes i de la de l'any segons que tenguí forma de SP ple (+) o de SP buit (-). S'hi pot observar sincrònicament l'estructura més freqüent i diacrònicament l'evolució de l'ús de cada estructura.

TAULA 2. Expressió del mes i de l'any. Percentatge d'ús de cada estructura en cada període

	s. XIII	s. XIV	s. XV	s. XVI	s. XVII	s. XVIII	s. XIX
de(l) MES de (l')ANY	16,6	32,4	14,37	10,30	28,3	11,2	27,4
MES de (l')ANY	0	0,8	3,26	1,96	2,76	12,78	37,9
de(l) MES ANY	16,6	44,4	77,77	81,67	20,6	15,8	9,67
MES ANY	0	1,77	3,92	6,48	47,69	61,1	24,19

En aposició al SP que expressa el dia del mes i abans de l'any podia haver-hi una referència al sant del dia o a una altra festa del calendari litúrgic o el seu ús com a punt de referència (amb les expressions *l'endemà de*, *la vespra de*).

- [56] a. «dimecres a XVI d'agost lo s'endemà de madona Santa Maria» (1368) (*Islas Baleares*, V, 157)
- b. «Dissapte dia de Sant Agusti a xxviiij de agost del any MCCCCVI» (*Cronicon*, 147)
- c. «a Perpenyà, la vespra de sant Jacme, l'any mil e tres-cents quaranta-tres» (1375, Carta de Jaume III; *Cerimoniós*, 123)
- d. «Escrita de nostra mà lo sendemà de santa Anna, l'any mil e tres-cents quaranta-tres» (1375, carta de Jaume III; *Cerimoniós*, 125)

En alguns casos, com ja hem dit, atès que era ben conegut el dia en què s'esqueia la festa de cada sant, la seva referència suplia la del dia del mes.

- [57] a. «Dada en Malorches lo dia de sancta Caterina. En l'any que hom comtava M. CCC (1300; *Mostassaf*, 225)
- b. «Escrita de nostra mà lo sendemà de santa Anna, l'any mil e tres-cents quaranta-tres» (1375; carta de Jaume III; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 125)

Encara que la festa no tingués una data fixa, també s'emprava com a referència.

- [58] a. «lo dia de Pasqua en què corria l'any de l'Encarnació de Nostre Senyor Déu mil e tres-cents vint-e-vuit» (1375; Pere el Cerimoniós, *Crònica*, 47)

En lloc de la referència a la festa del dia, o combinant-s'hi, podia haver-hi un altre sintagma amb valor temporal que expressava l'hora.

- [59] a. «Data en Mallorcha lo segon dia del mes de mayg prop hora de vespres l'any MCCCXL sis» (1346) (*La reintegració*, II, §310, p. 279)

Com ja hem vist, la referència a l'hora també podia anar darrere l'any o entre el dia de la setmana i el dia del mes.

- [60] a. «Diluns a XXII de Janer any de la nativitat de nostre Senyor MCCCCIII, hora de vespres» (1403; *Cronicón*, 202)
- b. «als 17 de Juny dit any sirca les vuit y mitja del matí» (1774; *Del Puig*, 355)

Un cas especial d'expressió del dia del mes és el de l'ús de les expressions *a l'entrada de* i *a l'eixida de* davant el nom del mes. Sintàcticament estan formades per un SP amb un nom complementat alhora per un altre SP amb el nom del mes. Pel que fa al sistema de referències en què es basen les dues expressions, cal dir que és semblant al romà, atès que s'hi pren com a punt de referència el principi o el final del mes, sempre el més proper, així com el mètode llatí prenia com a referència les calendes, els idus o les nones, segons quin d'aquests dies fos el proper. *A l'eixida de gener* vol dir, doncs, *abans de la fi de gener* i *a l'entrada de març* i correspon a l'expressió *des del començament de març*.

- [61] a. «Dada a Maylorcha VI dies a la exida de janer en lany MCCLXXIX» (1279; *Historia*, II, 1138)
- b. «Dada a Leyda IV dies a la entrada de mars en l'any de M.CC.LXXXVIII» (Alfons el Franc, 1288; *Los judíos*, II, doc. 12, p. 211)

- c. «Dijous VI dies a la entrada del mes de febrer anno domini M^oCCC^oX^oL secundo» (1343; *La reintegració*, II, §49, p. 40)

4.6. L'expressió de l'any

La data s'acaba amb l'expressió de l'any formada per un SP o per un numeral cardinal nominalitzat en aposició, com a complement de la referència al dia i al mes. Quan tenim un SP, la preposició més freqüent és *de* (*de* + (I) + (*any*) + (*de*) + ANY), però també s'hi troba *en*. Quan es manté la paraula *any*, sovint va seguida de la referència a l'era cristiana, amb una extensió variable, que hem considerat marginal a l'estructura de l'expressió de la data i que comentarem més endavant.

Les fórmules documentades en la referència a l'any que trobam són, doncs, les següents:

a) *de/en/a* + *l'any* + ({*de l'Encarnació/de la nativitat*} *de* {*nostre Senyor*}) + ANY

b) (*de/en/a*) + (*l'any*) + ANY

c) *any* + ANY

d) ANY

Vegem tot seguit el nombre de citacions de cada estructura, la seva freqüència expressada en percentatges, la distribució cronològica i la freqüència per períodes (com hem explicat, no hi hem inclòs l'expressió *de* [...] *nostre Senyor* [...]).

de + (l'any) + ANY

410 citacions (27,57% del total de citacions del corpus); 40% del s. XIII-XV; 23,3% de les dels s. XVI-XVIII; 65,3 de les del s. XIX. Per tant, va augmentant progressivament l'ús de *de* davant l'any i es triplica al s. XIX respecte al període anterior, per influència de l'espanyol. Cal dir també que l'augment d'aquest ús depèn de l'ús de la mateixa preposició davant el mes, que no és tan gran, però. L'augment en els dos casos explica la gran disminució al s. XIX de l'aposició de l'any al mes, és a dir, de l'ús de l'any sense preposició. Als s. XVI-XVIII l'ús de la preposició *de* davant l'any representa el 76,66% de les citacions del període i al s. XIX disminueix fins al 34,67%; per contra, l'ús de la preposició *de* davant l'any passa del 23,31% de les citacions del s. XVI-XVIII al 65,3% de les del s. XIX.

en l'any de + ANY

19 citacions (1288-1345) (gairebé totes les citacions són d'una mateixa font: la Cancelleria reial en temps de Pere III).

a l'any de + ANY

1 citació (1320).

l'any + ANY

27 citacions (1343-1762) (després de 1400 i fins al 1588, només 4 citacions).

any + ANY

194 citacions (1346-1798) (el 29,68% de les citacions són del s. XIV-XV —el 20,8% del s. XIV i el 43,79% del s. XV—; el 87,6% del s. XVI i només 5 citacions al s. XVII i 2 al s. XVIII: progressa des del s. XIV fins al s. XVI, i al s. XVII minva moltíssim i gairebé desapareix al s. XVIII i ja no consta al s. XIX).

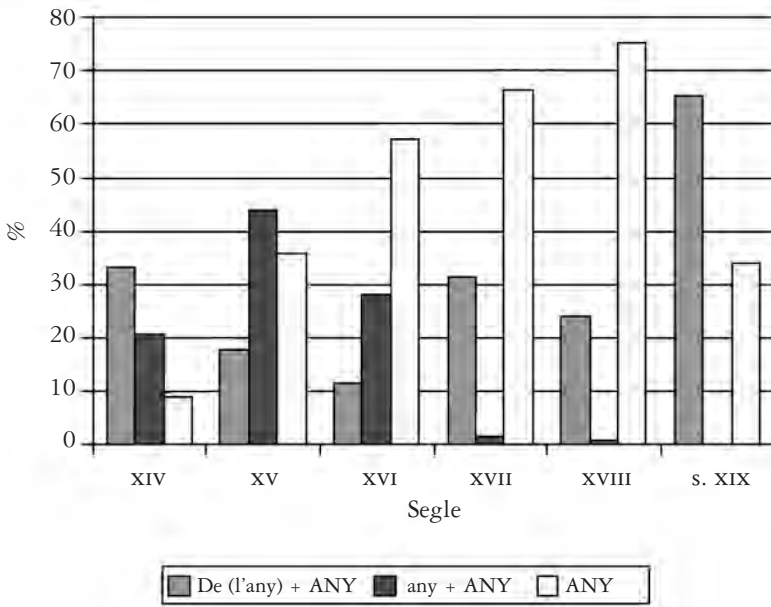
ANY

783 citacions (1285-1870) (el 19,53% de les citacions són del s. XIV-XV; el 68% del s. XVI-XVIII i el 33,87% del s. XIX; el 57,25% de les citacions són del s. XVI; el 66,46% del s. XVII; el 75,19% del s. XVIII).

TAULA 3. Expressió de l'any. Percentatge d'ús de cada estructura en cada període

Segle	<i>De</i> (l'any) + ANY	<i>any</i> + ANY	ANY
XIV	33,33	20,8	8,88
XV	17,64	43,79	35,94
XVI	11,45	27,86	57,25
XVII	31,38	1,53	66,46
XVIII	24	0,5	75,19
XIX	65,3	0	33,87

Expressió de l'any

La primera i única citació de l'expressió *del* + ANY en el corpus apareix l'any 1800. Això concorda amb l'afirmació de Mestres que a l'edat mitjana no es troba, i nosaltres podem afegir que tampoc abans del s. XIX.

En el nostre corpus també es troba documentada, però només un cop (1349), la preposició *en* en el SP que expressa l'any (*en l'any de* + ANY). En fonts complementàries es troba abans i després d'aquesta data, fins al 1350 (1248-1350) i tant a Mallorca com fora.

- [62] a. «la damunt dita carta original de les franquees de Malorques VII dies anats d'agost en l'ayn de nostre Senyor mil e CCXLVIII segons que s'en-seguex feem transladar» (1248; Miralles: 2006, doc. 25, p. 117)
- b. «Dada a Malorcha lo primer dia de març en l'ayn de nostre Senyor MCCXXX», (1230; Miralles: 2006, doc. 25, p. 120)
- c. «Dada a Leyda IV dies a la entrada de mars en l'any de M.CC.LXXXVIII» (Alfons el Franc, 1288; *Los judíos*, II, doc. 12, p. 211)
- d. «Dada a Leyda IV dies a la entrada de març en l'any de M.CC.LXXXVIII» (Alfons el Franc, 1288; *Los judíos*, II, doc. 13, 212)

- e. «Dada a Saragossa IV dies a l'entrada d'abril en l'any de M. e CC. LXXXVIII» (Alfons el Franc, 1288; *Los judíos*, II, doc. 14, 212)
- f. «a XXVI de setembre en l'any de nostre Senyor MCCCXLIX (1349) (*La reintegració*, II, §403, 367)

En una mateixa font i un mateix dia podem trobar, però, l'expressió de l'any amb preposició i sense.

- [63] a. «Dada en Perpinyà dimars a VIII del mes de mars del any M. CCC. XXVII» (1327, *Los judíos*, I, doc. 78, p. 263)
- b. «Dada en Perpenyà dimarts a VIII de mars M. CCC. XXVII» (*Los judíos*, I, doc. 79, 263)

La referència a l'any també començà amb *l'any* (*l'any* + ANY), expressió que hem trobat a Mallorca en fonts fora del nostre corpus.

- [64] a. «Dada en Mallorques a XIX de mars l'any de la nativitat de nostre Senyor M.CCC.LX» (1360; *Los judíos*, I, doc. 49, p. 241)
- b. «Dada en ciutat de Mallorques a XXI dia de juliol l'any de nostre Senyor M.CCC.LXI» (1361; *Los judíos*, I, doc. 53, p. 244)
- c. «Dada Mallorques a V del mes de febrer l'any de gracia de nostre Senyor M.CCC.LXV» (1365; *Los judíos*, I, doc. 56, p. 247).
- d. «Dat en Mallorques a 15 de juliol l'ayn M.CCC noranta un» (1391; *Los judíos*, I, doc. 137, p. 314)

Com hem vist, la sèrie dels anys amb què s'acaba l'expressió de la data comença en el període que analitzam en l'any de l'Encarnació o de la nativitat de Jesucrist, la qual cosa s'indicava amb l'expressió *de l'Encarnació de nostre Senyor* i variants o *de la nativitat de Nostre Senyor* i llur variant simple també citada *de nostre Senyor*, seguida del numeral cardinal unit en aposició.

- [65] a. «en les chalendes de Juliol, en layn de nostre Senyor Mil. CCXXXII» (1269; *Documents*, §18, p. 47)

L'ús del mot *naixement* en lloc de *nativitat* no consta fins al s. XIX, durant el qual, fora del nostre corpus, es troba sovint.

- [66] a. «Dia cinch del mes de Desembre del any del naxament del Señor mil vuitcents y denou» (1819; *La llengua*, 227)

- b. «Die deset del mes de desembre de lo año del Naxament del Señor mil vuit-cents y onse» (1811, Pollença; ARM, P, 3860, f 335v-337)
- c. «Dia quince del mes de mars del año del Naxament del Señor mil vuit-cents trenta-sinch» (1835, la Pobla; ARM, P, C-1504, f. 74-75v)

Alguna vegada s'emprava l'expressió *de gràcia*, també d'origen religiós.

- [67] a. «Datum en la Ciutat de Malorches diyous a xxiii d agost en l any de gracia de M ccc xxx» (1330; *Documenta*, doc. 137)
- b. «Dada Mallorques a V del mes de febrer l'any de gracia de nostre Senyor M.CCC.LXV» (1365; *Los judíos*, I, doc. 56, p. 247)

Abans de l'expressió de l'any en la datació, algun cop es troba una referència a l'era hispànica amb el mot *era*.

- [68] a. «XVIII dias en lo mes de agost sub Era MCCLXXXV» (1285; *Documents*, §12, p. 33)
- b. «Feta carta en Alacant dissapte XXIII dies anats del mes d'octubre era de mil e CCC e IX anys vel anno Christi incarnationis MCCLXXI» (1309; *Cartoixa*)
- c. «dijous, a tretze del mes de Octubre del any de la nativitat de Jesuchrist salvador nostre 1541» (1541; *Santa Elisabet*, 190)

L'expressió *de nostre Senyor* arribà també a desaparèixer, fins i tot algun cop conservant *any de la nativitat*.

- [69] a. «Digmenge a x de Març any de la Nativitat 1398» (1398; *Cronicón*, 129; l'any en nombres aràbics no deu ser de l'original)
- b. «Dimecres a xx de març any de la Nativitat 1398» (*Cronicón*, 129; l'any en nombres aràbics no deu ser de l'original)

Alhora que s'elidia l'expressió *de nostre Senyor* es va perdre la preposició que introduïa la referència a l'any, amb el resultat d'un SP buit (MES + ANY). Amb relació a la freqüència d'aparició de les diferents estructures, ja hem vist que les sense preposició, ANY / any ANY / any de ANY (1345 / any 1345 / any de 1345), apareixen documentades més vegades que no les estructures amb preposició de ANY / de l'any ANY (*de 1345 / de l'any 1345*).

L'aparició o no de les expressions *de l'Encarnació de nostre Senyor* o *de la nativitat de nostre Senyor* permet parlar de fórmula extensa i fórmula abreujada de la

data. La funció d'aquestes expressions és diferent de la dels altres elements que poden faltar, com *dies* afegit al numeral del dia del mes, *del mes de* introductori del nom del mes, i *de l'any de* introductori del nombre de la sèrie dels anys. I les referències a l'era apareixen sobretot en uns contextos molt concrets: l'eclésiàstic i el cancelleresc, en el primer pel mateix contingut de l'expressió i en el segon per allargar el període com a recurs estilístic i atès que no hi havia restriccions a la llargada del text per motius econòmics sinó que més tost amb expressions llargues hom feia ostentació de riquesa. En alguns casos les expressions esmentades es desenvolupaven encara més.

- [70] a. «dijous, a tretze del mes de Octubre del any de la nativitat de Jesuchrist salvador nostre 1541» (1541; *Santa Elisabet*, 190)
- b. «en lo any de la salutífera nativitat del Redemptor, Senyor Déu Jesucrist mil quatre-cents noranta e nou a vint del mes de gener» (Francesc Eiximenis, *Regiment de la cosa pública*, Ed. Barcino, 36)
- c. «vuy dimecres que contam als 28 del mes de juliol del any de la nativitat de Nostre Señor Deu Jesuchrist de 1695» (*Exposición*; doc. 27)

L'ús d'un SP amb dia o mes o sense, o d'un SN en aposició no es troba relacionat amb cap tret del document. L'estalvi en l'extensió de l'expressió no es fa per limitacions d'espai i/o de temps.

5. Conclusions

Quant a l'ús de les preposicions en l'expressió de la data en català trobam diferències notables entre el sistema general actual i els anteriors. Les diferències són les següents:

1. És constant i freqüent al llarg dels segles l'ús de la preposició *a*, seguida d'article o no, davant el numeral del dia del mes (*a(l)(ls) 25 de desembre*): representa un 88,2% de les citacions del corpus, mentre que la fórmula que comença amb *dia* en representa l'11,73%. Sembla que es confirma, doncs, que caldria restaurar aquest ús.
2. Hi ha un ús històric majoritari de la preposició *de* davant la indicació o bé del més o bé de l'any (47,22%), però no alhora davant la del mes i la de l'any (18,45%).
3. És més freqüent la indicació de l'any sense preposició (38,34%) que no la del mes sense preposició (8,88%).

4. L'expressió amb preposició del mes o de l'any és més freqüent (47,22%) que no l'expressió del mes i la de l'any sense preposició (34,32%), o amb preposició del mes i de l'any (18,45%).
5. Encara que històricament es troba documentat el sistema actual amb preposició davant l'expressió del mes i davant la de l'any, no hi ha solució de continuïtat entre el seu ús medieval, poc nombros, i l'actual.
6. L'aparició de l'expressió de la data en aposició al mot *dia* coincideix amb l'avanç de la castellanització al s. XIX. També hi coincideix la desaparició de l'ús tradicional de la preposició *a* davant el numeral del dia.
7. El començament de l'ús de la preposició *de* en l'expressió del mes i de l'any coincideix amb l'acceleració del procés de castellanització al segle XIX, conseqüència de la creació de l'estat nació espanyol.
8. L'expressió de l'any amb la preposició *de* i l'article (*del*) és molt poc nombrosa a cada època: 107 citacions (1311-1867) i representa el 10,2% del total de citacions.
9. Les citacions d'expressió de l'any amb preposició i article (*del*) són el 41,4% de les citacions d'expressió de l'any amb preposició.
10. El sistema més persistent documentat d'unió entre els constituents de la data en català, si més no a Mallorca, és amb preposició davant l'expressió del dia i sense preposició davant la del mes i la de l'any. El segon sistema més emprat és amb preposició davant l'expressió del dia i del mes i sense davant la de l'any.
11. L'estructura sense preposicions del català és el resultat d'una evolució esdevinguda també en altres idiomes a partir d'una estructura inicial, simplificada posteriorment.
12. Cal repetir aquest estudi amb fonts del Principat de Catalunya i del País Valencià.
13. Cal comparar els resultats d'aquests estudis amb les fórmules d'expressió de la data en llengua espanyola, francesa, italiana, etc., per comprovar si hi ha cap correspondència entre les fórmules respectives i se'n pot deduir cap relació causal.

6. Fonts del corpus

- Alcúdia* Mas, Antoni *et al.*: *Història d'Alcúdia de l'època islàmica a la Germania*, Ajuntament d'Alcúdia, Alcúdia, 1999.
- Artà* Lliteras, Lorenzo: *Artà en el Siglo XIII*, Mascaró Pasarius Ed., Palma, 1967.
- Cabrit* Aguiló, Tomàs: *Sant Cabrit i Sant Bassa*, Ed. Mallorquina de Francisco Pons, Palma, 1957.
- Cartoixa* Rosselló, Joan: *Els pergamins de la Cartoixa de Valldemossa*, Consell de Mallorca, Servei d'Arxius, Biblioteques i Museus, Palma, 2000.
- Castellitx* Guasp, Bartolomé: *Antigua parroquia de Castellitx abora Santuario de Ntra. Sra. De la Paz*, Ed. Mallorquina de Francisco Pons, Palma, 1953.
- Cerimoniós* Pere el Cerimoniós: *Crònica*, Les Millors Obres de la Literatura Catalana, Ed. 62.
- Ciudad* Zaforteza, Diego: *La ciudad de Mallorca. Ensayo histórico-toponímico*, Ajuntament de Palma, Palma, 1985-1989.
- Consolat* Piña, Román: *El Consolat de Mar: Mallorca 1326-1800*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 1985.
- Cort* Miralles, Joan: *Un llibre de cort reial mallorquí del segle XIV*, 2, Ed. Moll, Palma, 1984.
- Cronicón* Campaner, Álvaro: *Cronicón Maioricense*, Ajuntament de Palma - Luis Ripoll ed., Palma, 1984 (3a edició).
- Del Puig* Zaforteza y Musoles, Diego: *Del Puig de Pollensa al Puig del Sitjar. Historia del Monasterio de la Purísima Concepción olim del Puig de Pollensa de Religiosas Agustinas de Palma de Mallorca*, Palma, 1945.
- Documenta* Vich, Joan; Muntaner, Joan: *Documenta Regni Maioricarum. Colección de documentos inéditos para la historia del antiguo reino de Mallorca (1229-1349)*, Impremta Muntaner, Palma, 1945.
- Documents* Martí, Joan; Moran, Josep: *Documents d'història de la llengua catalana des dels orígens a Fabra*, Ed. Empúries, Barcelona, 1986.
- El cristo* Pérez, Lorenzo: *El cristo de Santa Cruz*, Ed. Mallorquina de Francisco Pons, Palma, 1956.
- Eremitismo* Guasp, Bartolomé: *Eremitismo Iuliano y la Virgen entre los ermitaños mallorquines*, Ed. Mallorquina de Francisco Pons, Palma, 1952.

- Exposició* Consell General Interinsular: *Exposició documental sobre la història del Gran i General Consell*, Palma, gener-febrer 1981.
- Historia* Moragues, Miguel; Bover, Joaquín M. (eds.): *Historia General del Reino de Mallorca*, 2 vols., Palma, 1840-1841.
- Impressor* *Memòries d'un impressor*, a cura de Carme Simó, Universitat de Palma, Secció de Filologia Catalana. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983.
- Islas* Piferrer, Pablo; Quadrado, José M.: *Islas Baleares*, Ed. Mallorquina de Francisco Pons, Palma, 1949.
- L'art* Durliat, Marcel: *L'art al Regne de Mallorca*, Ed. Moll, Mallorca, 1964.
- La llengua* Catalina Martínez: *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*, Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2000.
- La pintura* Llompарт, Gabriel: *La pintura medieval mallorquina, su entorno y su iconografía*, 4, Luis Ripoll Editor, Palma, 1980.
- La reintegració* Ensenyat, Gabriel: *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1434-1349)*, II, apèndix documental, Ed. Moll, Mallorca, 1997.
- Llibre de Saviesa* *Libre de Saviesa del Rey Don Jaime I*, CSIC, Barcelona, 1946.
- Los judíos* Pons, Antonio: *Los judíos del Reino de Mallorca durante los s. XIII y XIV*, II, Miquel Font Ed., Palma, 1984.
- Mostassaf* *Llibre del Mostassaf de Mallorca*, CSIC, Madrid, 1949.
- Mut* Amorós, José Luis: *Al creuer de la història. L'època i la vida de Josep Olives de Nadal*, Institut Menorquí d'Estudis - Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 1999. (Dietari de Mut).
- Noticiaris* Simó, Carme: *Catàleg dels noticiaris mallorquins: 1372-1810*, Societat Arqueològica Lul·liana, Palma, 1990.
- Nueva Planta* Santamaría, Alvaro: *Nueva Planta de gobierno de Mallorca. Enfitensis y real cabrevación*, II, Consell Insular de Mallorca, Palma, 1989.
- Santa Creu* Rosselló, Joan: *Els pergamins de l'arxiu parroquial de Santa Creu*, Consell Insular de Mallorca, Palma, 1989.
- Santa Elisabet* Estelrich, Josep: *El Monestir de santa Elisabet. Beguins, Tercerolles, Jerònimes 1317-2000*, Ed. Documenta Balear, Palma, 2002.
- Valentí* Barceló, Maria; Ensenyat, Gabriel: *Ferrando Valent i la seva*

família, ed. Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Catalana i Lingüística General, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1996.

Viage Villanueva, Jaime: *Viage Literario a las Iglesias de España*, XXI, *Viage a Mallorca*, Madrid, 1851.

7. Bibliografia

- AGUSTÍ, J.; VOLTES, P.; VIVES, J. (1953): (edició revisada, corregida i ampliada a cura de Marino Viganò. Edició en disquet). *Manual de Cronología española y universal*. Madrid: CSIC, 1953, (Estudios; XXV).
- ALAMANY I SESÉ, Raimon (1984): «Sobre la construcció en les expressions de data. Edició de la polèmica entre Joan Coromines i Antoni Rovira i Virgili». *Revista de Llengua i Dret* 4, 1984, p. 83-110.
- ALOMAR, Gabriel; ROSSELLÓ, Ramon (1990): *Història de Muro* III. Mallorca: Ajuntament de Muro, 1990.
- BAUCELLS I REIG, Josep (1998): «La cronologia a Catalunya en general i a Barcelona en particular», *Rubrica. Calligraphia et typographia. Arithmetica et numèrica. Chronologia*, VII (1998), p. 7-99.
- BRUCART, Josep M.; RIGAU, Gemma (2002): «La quantificació», dins SOLÀ, Joan (dir.), *Gramàtica del català contemporani* 2. Barcelona: Empúries, 2002.
- BRUGUERA, Jordi (2008): «Menuderies lèxiques del *Llibre dels Fets* de Jaume I», *Estudis de llengua i literatura catalana* LVI (2008), p. 52-53.
- CAPELLI, Andriano (1998): *Cronologia. Cronografia e Calendario perpetuo. Dal principio dell'era cristiana ai nostri giorni*. Milano: Editore Ulrico Hoepli, 1998
- (edició revisada, corregida i ampliada a cura de Marino Viganò. Edició en disquet).
- CAPMANY, Antonio de (1961-1963): *Memorias históricas*, edició a cura d'Emili Giral. Barcelona: Cambra de Comerç de Barcelona, 1961-1963.
- COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1980-1991.
- DUARTE, Carles (1980): *El català, llengua de l'Administració*. Barcelona: Indesinenter, 1980.
- EIXIMENIS, Francesc (1927): *Regiment de la cosa pública*, P. Daniel de Molins de Rei (text, introducció, notes i glossari). Barcelona: Barcino, 1927.
- FINKE, Heinrich (ed.) (1908): *Acta Aragonensia. Quellen zur deutschen, italienischen, französischen, spanischen, zur Kirchen- und Kulturgeschichte aus der diplomatischen Korrespondenz Jaymes II (1291-1327)*. Berlin und Leipzig, 1908.
- FARAUDO DE SAINT-GERMAIN, Lluís: *Vocabulari de la llengua catalana medieval*. <<http://www.iec.cat/faraudo>>
- FONT I RIUS, J. M. (1969): *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, I, 1969.

- GARCIA EDO, Vicent (1999): «El Libro de la Comunidad de Teruel (1206-1533)». *Butlletí de la Societat Castellonenca de Cultura*, 1999, p. 393-395.
- GARCÍA LARRAGUETA, Santos (1976): *Cronología (Edad Media)*. Universidad de Navarra, Pamplona, 1976 (Cuadernos de Trabajos de Historia; 4).
- GILBERT, Pere (1890): *Tractat d'Astrologia o ciencia de les steles compost baix orde del Rey En Pere III lo Ceremoniós per Mestre Pere Gilbert y Dalmau Planas, ab la colaboració del jubeu Jacob Corsuno*. Barcelona: L'Avens, 1890.
- LACREU, Josep (1990): *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València: Institut de Filologia Valenciana, Universitat de València, 1990.
- MARTÍ I GIRBAU, Núria (2002): «El SN: els noms», dins SOLÀ, Joan (dir.), *Gramàtica del català contemporani 2*. Barcelona: Empúries, 2002 (5.4.3.2 SNs temporals).
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (ed.) (1994): *El Libre de Antiquitats de la Seu de València, Estudi i edició*. València/Barcelona: Universitat de València / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, vol. II, «3.7.4. Expressió de la data», p. 167-171.
- MESTRE, Jesús (dir.): *Diccionari d'Història de Catalunya* (1994). Barcelona: Ed. 62, 1994.
- MESTRES, Josep M. (1987a): «El món de les expressions temporals (I)». *Revista de Llengua i Dret*, 9, 1987.
- MESTRES I SERRA, Josep M. (1987b): «El món de les expressions temporals (II)». *Revista de Llengua i Dret*, 10, 1987, p. 33-67.
- MESTRES I SERRA, Josep M. et al. (2007): *Manual d'estil: la redacció i l'edició de textos*. Vic - Barcelona: Eumo Editorial, 2007.
- MILLÀS, J. M. (ed.) (1962): *Las tablas astronómicas del rey Don Pedro el Ceremonioso*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1962.
- MIRALLES I MONSERRAT, Joan (2006): *Antologia de textos de les Illes Balears. Volum I. Segles XIII-XVI*. Barcelona: Institut d'Estudis Balearics / Edicions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- MUNDÓ, Anscari M. (1967): «La datació de documents pel rei Robert [996-1031] a Catalunya». *Anuario de estudios medievales* 4, 1967, p. 13-34.
- MUNDÓ, Anscari M. (1994): «El concili de Tarragona de 1180: Dels anys dels reis francs als de l'Encarnació». *Analecta sacra Tarraconensia* 67: 1, 1994, p. xxiii-xliii.
- MUT, Antoni: *El cómputo de los años en documentos medievales según el estilo de la Encarnación del Señor (mos pisanus y mos florentinus) y según el de la Natividad*. <<http://www.albaiges.com/cronologia/mospisanusmosflorentinus.htm>>
- NOËL, Teresa; TUDELA, Montserrat: «Les butlles pontificies en paper de Catalunya». *Auriga* 46, hivern 2007.
- OLEZA, Jaime DE (ed.) (1925): *Llibre d'Enterraments i obits del real convent de Sant Francesch de la ciutat de Mallorca. Còpia de*

un manuscrito del donado Ramón Calafat , año 1786 continuado con un apéndice que contiene copia de las partidas originales desde el año 1805 hasta 1830. Tipografía de Guasp, 1925.

OLEZA I DE ESPAÑA, Jaime de (ed.) (1928): *Llibre de Antiguitats de la iglesia del Real Convent de Sant Francesc de la ciutat de Mallorca. Còpia de un manuscrito del donado Ramón Calafat, año 1785, aumentado con varias notas y cinco apéndices.* Palma: Impr. de Guasp, 1928.

PERE EL CERIMONIÓS: *Crònica*, ed. a cura d'Anna Cortadellas. Barcelona: Edicions 62 - La Caixa (Les Millors Obres de la Literatura Catalana; 113).

PUJOL, Josep M.; SOLÀ, Joan (1995): *Ortotipografia. Manual de l'autor, l'autoeditor i el dissenyador gràfic.* Barcelona: Columna, 1995.

RAMON I VINYES, Salvador; FUENTES I GASÓ, Manuel M. (1987): *Inventari dels protocols notarials de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.* Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1987.

RODRÍGUEZ SELLÉS, Yolanda (1997): *Adjuntos de localización temporal: estructura e interpretación.* [Tesi doctoral, inèdita]. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 1997.

ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1947-1948): «Les dates en català». *La Nostra Revista* (Mèxic), II, núm. 16 (abr. 1947), p. 132-134; III, núm. 31 (31-VII-1948), p. 247-250 (reproduït dins ALAMANY, Raimon:

«Sobre la construcció en les expressions de data. Edició de la polèmica entre Joan Coromines i Antoni Rovira i Virgili», *Revista de Llengua i Dret*, 4, 1984, p. 83-110.

RUAIX, Josep: «La fórmula de datació». <www.llenguanacional.lesrevistes.com/ar/mari/appec:llenguanacional/2/data_ruaix.pdf>

SANTAMARÍA, Álvaro (1989): *Nueva Planta de gobierno de Mallorca. Enfiteusis y real cabrevación.* Palma: Consell Insular de Mallorca, 1989.

SEGUÍ I TROBAT, Gabriel (1994): *El català en els rituals de sagraments de la diòcesi de Mallorca (1516-1847).* Palma-Barcelona, 1994.

SOLÀ, Jaume (2002): «Modificadors temporals i aspectuals», dins SOLÀ, Joan (dir.), *Gramàtica del català contemporani 3.* Barcelona: Empúries, 2002, p. 2867-2936.

SOLÀ, Joan (dir.) (1991): *Llibre d'estil.* Barcelona: Caixa d'Estalvis i de Pensions de Barcelona, 1991.

SOLÀ, Joan (1995): *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Barcelona.* Barcelona: Ajuntament de Barcelona. Regidoria d'Edicions i Publicacions, 1995.

SUÑER, Avel·lina (2002): «Les construccions adjuntes en gerundi i participi», dins SOLÀ, Joan (dir.), *Gramàtica del català contemporani 3.* Barcelona: Empúries, 2002, p. 3027-3093.

8. Índex de taules i gràfics

Taules

Taula 1. Expressió del dia. Percentatge d'ús de cada fórmula en cada període

Taula 2. Expressió del mes i de l'any. Percentatge d'ús de cada estructura en cada període.

Taula 3. Expressió de l'any. Percentatge d'ús de cada estructura en cada període.

Gràfics

Expressió del dia

Expressió del mes i de l'any

Expressió de l'any

Resumen

La expresión de la fecha en catalán en Mallorca a lo largo de la historia

Antoni I. Alomar i Canyelles

En la forma de expresión de la fecha en catalán encontramos diferencias notables en el uso de las preposiciones entre el sistema general actual y los de los siglos anteriores. La fórmula más frecuente en las fuentes de Mallorca es la que ejemplifica la fecha *al* (o *als*) *25 de desembre 2008*. La más persistente a lo largo de los siglos, sin embargo, es la

que ejemplifica la fecha *al* (o *als*) *25 desembre 2008*. Estas estructuras son el resultado de una evolución ocurrida al mismo tiempo en otros idiomas a partir de una estructura inicial simplificada. Hay que confirmar estos resultados con fuentes documentales del País Valencià y del Principat de Catalunya.

Palabras clave: datación; catalán; Mallorca; siglos XIII-XIX.

Abstract

The Expression of Dates in Catalan in Majorca through History

Antoni I. Alomar i Canyelles

We find significant differences in the use of prepositions when comparing the current, generally used system for expressing dates in Catalan and those used in earlier centuries. The most frequent formula in Majorcan sources is that which illustrates the date as *al (o als) 25 de desembre 2008 (December 25, 2008)*. The most persistent form over the

centuries, however, has been that which illustrates the date as *al (o als) 25 desembre 2008 (December 25, 2008)*. These structures are the result of an evolution that other languages experienced at the same time, starting from a simplified initial structure. It is necessary to verify these results against documentary sources from Valencia and Catalonia.

Key words: dating; Catalan; Majorca; 13th – 19th centuries.